

ΞΕΝΟΤΗΤΑ 7

Α. Κείμενο

Πρωτότυπο κείμενο

Και μέντοι και Ἀρχιμήδης, Ἰέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενῆς ὦν και φίλος, ἔγραψεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινήσαι δυνατόν ἐστι, και νεανιενυσάμενος ὡς φασι ῥώμη τῆς ἀποδείξεως εἶπεν ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἂν ταύτην μεταβάς εἰς ἐκείνην. Θαναμάσαντος δὲ τοῦ Ἰέρωνος, και δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα και δεῖξαι τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ μικρᾶς δυνάμεως, ὀλκάδα τριάρμενον τῶν βασιλικῶν πόνῳ μεγάλῳ και χειρὶ πολλῇ νεωκληθεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς και τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἀπῶθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς ἀλλ' ἠρέμα τῇ χειρὶ σείων ἀρχὴν τινα πολυσπάστου, προσηγάγετο, λείως και ἀπταιστως ὡσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν. Ἐκπλαγεῖς οὖν ὁ βασιλεὺς και συννοήσας τῆς τέχνης τὴν δύναμιν, ἔπεισε τὸν Ἀρχιμήδην ὅπως αὐτῷ τὰ μὲν ἀμυνομένῳ τὰ δ' ἐπιχειροῦντι μηχανήματα κατασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ιδέαν πολιορκίας. Οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο, τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἀπόλεμον και πανηγυρικὸν βιώσας, τότε δ' ὑπῆρχε τοῖς Συρακοσίοις εἰς δέον ἢ παρασκευῆ, και μετὰ τῆς παρασκευῆς ὁ δημιουργός.

Πλούταρχος, Μάρκελλος 14.12-15

Ἔκδοση: C. Lindskog, K. Ziegler κ.ά., (Teubner) 1914-1939

Συμπληρωματικό υλικό για τον συγγραφέα και το έργο του

Ο **Πλούταρχος** ήταν φιλόσοφος και βιογράφος των αυτοκρατορικών χρόνων. Γεννήθηκε πριν από το 50 μ.Χ. στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας. Καταγόταν από εύπορη οικογένεια και πατέρας του ήταν ο Αυτόβουλος. Νεαρός πήγε στην Αθήνα, όπου σπούδασε φιλοσοφία, μαθηματικά και ρητορική. Ταξίδεψε στη Μ. Ασία και στην Αλεξάνδρεια και επισκεπτόταν συχνά τη Ρώμη, όπου είχε πολλούς φίλους. Διατηρούσε επίσης στενές σχέσεις με τους ιερείς των Δελφών και άσκησε για πολλά χρόνια το ιερατικό αξίωμα. Πέθανε μετά το 120 μ.Χ.

Το εύρος των ενδιαφερόντων του Πλουτάρχου καταδεικνύεται και από τον κατάλογο του Λαμπρία –που χρονολογείται περίπου στον 3ο/4ο αι. και μνημονεύεται στη Σούδα–, ο οποίος περιλαμβάνει 227 τίτλους έργων του Πλουτάρχου. Σημαντικό μέρος της παραγωγής του έχει χαθεί. Το πολυδιάστατο έργο του αποτελείται ουσιαστικά από τα *Ἠθικά* (η συλλογή αυτή περιλαμβάνει πάνω από 80 έργα, τα οποία πραγματεύονται ποικίλα θέματα, φιλοσοφικά, πολιτικά, θρησκευτικά, παιδαγωγικά, επιστημονικά, λογοτεχνικά κ.ά.) και τους *Βίους Παράλληλους* (οι οποίοι παρουσιάζουν προσωπικότητες Ελλήνων και Ρωμαίων σε ζεύγη βιογραφιών και μερικές μεμονωμένες βιογραφίες).

Συμπληρωματικά σχόλια για το κείμενο της Ενότητας

Στο έργο *Βίοι Παράλληλοι* ανήκει και ο *Μάρκελλος* (ζεύγος: Πελοπίδας-Μάρκελλος), ὁ ποῦ βιογραφεῖται ὁ Μάρκος Κλαύδιος Μάρκελλος, ποῦ πολέμησε στον Α' Καρχηδονιακό πό-

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

λεμο. Ο Μάρκελλος διετέλεσε ύπατος. Πολιόρκησε και κυρίευσε τις Συρακούσες το 212 π.Χ. Σκοτώθηκε γύρω στο 208 π.Χ.

Ο **Ιέρων Β'** (περίπου 271-216 π.Χ.) ήταν τύραννος των Συρακουσών. Αρχικά συνασπίστηκε με τους Καρχηδόνιους, αλλά στη συνέχεια οι Ρωμαίοι πολιόρκησαν τις Συρακούσες και αναγκάστηκε να έρθει σε συμφωνία μαζί τους, διατηρώντας το βασίλειό του, αλλά υπό συνθήκες υποτελείας. Η μετέπειτα αφοσίωσή του στη Ρώμη επιβραβεύτηκε με τον καιρό· ο ίδιος διατήρησε φιλικούς δεσμούς με την Καρχηδόνα, τη Ρόδο και την Αίγυπτο. Με τη βοήθεια του φίλου του Αρχιμήδη βελτίωσε σημαντικά το αμυντικό σύστημα των Συρακουσών. Πέθανε λίγο μετά τη μάχη των Καννών (216 π.Χ.).

Ο **Αρχιμήδης**, γιος του αστρονόμου Φειδία, γεννήθηκε στις Συρακούσες γύρω στο 287 π.Χ. Ήταν μαθηματικός, μηχανικός, φυσικός και εφευρέτης. Σπούδασε στην Αλεξάνδρεια, όπου σχετίστηκε με σπουδαίους μαθηματικούς (τον Κώνωνα τον Σάμιο, τον Δωσίθεο τον Πηλουσιώτη και τον Ερατοσθένη). Μετά τις σπουδές του επέστρεψε στην πατρίδα του και στήριξε τον φίλο του Ιέρωνα Β' συντελώντας στην ανάπτυξη των Συρακουσών. Κατασκεύασε κοχλίες (ανυψωτήρες) νερού για την άρδευση, τροχαλίες, βαρούλκα, καθώς και πλήθος πολεμικών μηχανών. Σκοτώθηκε κατά την άλωση της πόλης από τους Ρωμαίους το 212 π.Χ. Από τα έργα του σώθηκαν μεταξύ άλλων τα *Περί σφαιρας και κυλίνδρου*, *Κύκλου μέτρησις*, *Περί τῶν μηχανικῶν θεωρημάτων*. Μερικές εφευρέσεις του χρησιμοποιούνται και σήμερα ως βάση σε διάφορες μηχανές.

Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία αυτού του κειμένου αναμένεται οι μαθητές:

- να έρθουν σε επαφή με πτυχές της προσωπικότητας του Αρχιμήδη και του Ιέρωνα βάσει των πληροφοριών που παρέχει το κείμενο,
- να εντάξουν την ανάπτυξη της τεχνολογίας κατά την αρχαιότητα στο ευρύτερο πλαίσιο ανάπτυξης (της λογικής, της τέχνης, της ποίησης, της μουσικής κτλ.),
- να αξιολογήσουν την επίδραση των τεχνολογικών επιτευγμάτων της αρχαιότητας στην προώθηση της επιστήμης σε μεταγενέστερες εποχές,
- να προβληματιστούν πάνω στη σχέση επιστήμης και πολέμου.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις

3. Τα σύγχρονα όπλα, όπως είναι γνωστό, αποτελούν επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα. Αυτό όμως φαίνεται ότι συνέβαινε ανέκαθεν. Σε κάθε εποχή οι άνθρωποι επινοούσαν όπλα για την κατασκευή των οποίων εκμεταλλεύονταν όλες τις επιστημονικές και τεχνολογικές προόδους. Αυτό μας διδάσκει και η ιστορία του Αρχιμήδη που αναφέρει το κείμενο της Ενότητας, η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου, αλλά και η σύγχρονη εποχή με τα προηγμένα ηλεκτρονικά οπτικά συστήματα («έξυπνες» βόμβες, μη επανδρωμένα αεροσκάφη και ρομπότ, βιολογικά όπλα). Γι' αυτό, εξάλλου, και οι πιο ανεπτυγμένες τεχνολογικά χώρες παρουσιάζουν μεγάλη δραστηριότητα και στην πολεμική βιομηχανία.

4. Αναπαραστάσεις τέτοιων μηχανημάτων βρίσκει κανείς π.χ. στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τόμος Ε', σελ. 322-336).

Πρόσθετες ερωτήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Ποιες πληροφορίες μπορούμε να αντλήσουμε από το απόσπασμα για την προσωπικότητα του Αρχιμήδη;
2. Ποιες σύγχρονες εφαρμογές της εφεύρεσης του Αρχιμήδη μπορείτε να σκεφτείτε; Να συμβουλευτείτε και τους δικτυακούς τόπους που παρατίθενται στη δικτυογραφία.
3. Να συζητήσετε τη σχέση της επιστήμης με τις πολεμικές εφαρμογές στις μέρες μας. Πιστεύετε ότι η επιστήμη πρέπει να υπηρετεί πολεμικούς σκοπούς;

Δημιουργικές – διαθεματικές δραστηριότητες

Διαθεματικό σχέδιο εργασίας

Μαθήματα που εμπλέκονται: Αρχαία Ελληνικά (συγκέντρωση πηγών), Ιστορία (σύνδεση με πρόσωπα και γεγονότα της εποχής), Καλλιτεχνικά (ζωγραφική αναπαράσταση), Τεχνολογία (δημιουργία μακέτας), Φυσική (εξήγηση τρόπου λειτουργίας), Μαθηματικά (υπολογισμοί για τον τρόπο λειτουργίας και την αποτελεσματικότητα).

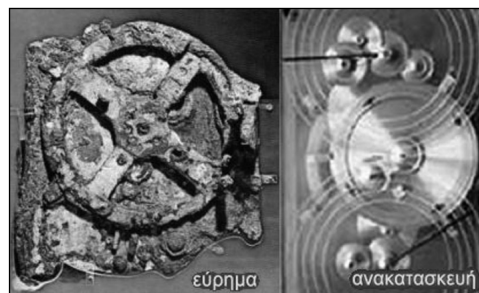
Αρχαία ελληνική τεχνολογία

Χωριστείτε σε ομάδες και παρουσιάστε μακέτες ή σχέδια ή απλώς φωτογραφίες και αναπαραστάσεις από δείγματα της αρχαίας ελληνικής τεχνολογίας. Επίσης, αναζητήστε αρχαίες πηγές οι οποίες περιγράφουν αυτά τα έργα και παρουσιάστε στην τάξη επιλεγμένα αποσπάσματα σε μετάφραση (βλ. και τη δικτυογραφία και την ενδεικτική βιβλιογραφία που παρέχεται στο τέλος της Ενότητας). Μπορείτε να ξεκινήσετε την οργάνωση του σχεδίου εργασίας διαβάζοντας ενδεικτικά το παρακάτω κείμενο:

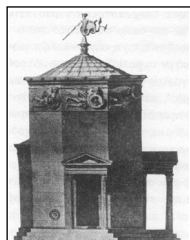
Πλανητάριο του Αρχιμήδη

Ο Κικέρωνας αναφέρει εντυπωσιασμένος ότι ο Αρχιμήδης κατασκεύασε και χρησιμοποιούσε μηχανισμό με τον οποίο έβρισκε ταυτόχρονα τη θέση του Ήλιου, της Σελήνης και έξι πλανητών. Παρόμοιας σκοπιμότητας συσκευές συναντάμε αρκετά αργότερα στην Ευρώπη την εποχή του Κοπέρνικου, όταν επιστήμονες προσπαθούσαν να φτιάξουν ένα μοντέλο κίνησης των πλανητών του ηλιακού μας συστήματος αμφισβητώντας την κίνηση της Γης.

«Υπολογιστής» των Αντικυθήρων

Σφουγγαράδες βρήκαν το 1901 κοντά στα Αντικύθηρα, σε ναυάγιο της ρωμαϊκής εποχής, ένα αστρονομικό μηχανήμα ακριβείας, που έδειχνε την πορεία του Ήλιου, τις φάσεις της Σελήνης και τις κινήσεις ορισμένων πλανητών. Λειτουργούσε με σύστημα αλληλεξαρτώμενων οδοντωτών τροχών. Τα διασωθέντα υπολείμματα βρίσκονται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Ηλιακό ρολόι

Από τις πρώτες συσκευές μέτρησης του χρόνου ήταν τα ηλιακά ρολόγια. Μια κάθετη ράβδος έριχνε τη σιά της σε επιφάνεια που είχε χωριστεί σε ίσα τμήματα και ανέφερε δίπλα σε καθένα την ώρα στην οποία αντιστοιχούσε. Χαρακτηριστικό της εφαρμογής των επιστημονικών ευρημάτων στην καθημερινή ζωή είναι το Ώρολόγιον του Ανδρόνικου Κυρρήστου, ελληνιστικό κτίσμα τα ερείπια του οποίου σώζονται στη Ρωμαϊκή Αγορά της Αθήνας.

Αστρολάβος

Όποιος χρειαζόταν ακριβέστερο προσδιορισμό της ώρας από αυτή που έδινε η εμπειρική παρατήρηση της θέσης του Ήλιου είχε στη διάθεσή του απλούς σχετικά αστρολάβους, που τον βοηθούσαν να προσδιορίζει μέρα και νύχτα την ώρα με ακρίβεια λεπτού. Ο αστρολάβος ήταν ένα είδος εξάγωνα, που εκτός από την ώρα μπορούσε να δώσει και αστρονομικές πληροφορίες. Κάτι τέτοιο ενδιέφερε τους αστρονόμους και τους αστρολόγους, που έδωσαν ώθηση στη σχεδίαση και κατασκευή αστρολάβων. Οι πρώτες αναφορές για τη χρήση αστρολάβου προέρχονται από τον Έλληνα αστρονόμο Ίππαρχο.

Υδραυλικό ρολόι

Αρκετά ενδιαφέροντα είναι τα πρώτα ελληνικά ρολόγια, που λειτουργούσαν με νερό. Ο Αρχιμήδης και ο Κτησίβιος κατασκεύασαν αρκετά διαφορετικά μοντέλα.

Κλεψύδρα

Από τις απλούστερες μορφές χρονομέτρων ήταν οι κλεψύδρες, συνήθως αγγεία με πλατύ στόμιο και στενή βάση, που λειτουργούσαν είτε με άμμο είτε με νερό. Η χωρητικότητά τους και η διάμετρος της οπής από την οποία διέρρεε το περιεχόμενό τους καθόριζαν τη διάρκεια της διαρροής. Αργότερα πήραν τη μορφή δύο κώνων ενωμένων μεταξύ τους με μια πολύ στενή οπή.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Ο διδακτικός στόχος της Ενότητας είναι η επανάληψη του φαινομένου της σύνθεσης λέξεων στην α.ε. με α' συνθετικό λέξη κλιτή.

Στην Ενότητα αυτή πρέπει οι μαθητές να θυμηθούν και να προσέξουν τις μεταβολές και τους μετασχηματισμούς που υφίσταται το α' συνθετικό όταν συντίθεται (π.χ. θέμα πρωτοκλίτων και τριτοκλίτων, τριτόκλιτα διπλόθεμα, ουδέτερα τριτόκλιτα σε -μα, επίθετα τριτόκλιτα διπλόθεμα, αριθμητικά κτλ.).

Έχουν επιλεγεί ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα του κειμένου τα οποία χρησιμοποιούνται ως α' συνθετικό στον Πίνακα και συντίθενται με άλλες λέξεις, ώστε να δώσουν νέες σύνθε-

τες λέξεις. Ζητείται από τους μαθητές να αυτενεργήσουν και να παραγάγουν τις σύνθετες λέξεις, δηλώνοντας ταυτόχρονα σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει το α' συνθετικό.

Συμπλήρωση Πίνακα

γήπεδον (ουσιαστικό), γεωπόνος (ουσιαστικό), ἐχέγγυος (ρήμα), ἐχέμυθος (ρήμα), μεγαλοφυής (επίθετο), μεγαλόπολις (επίθετο), μηχανορράφος (ουσιαστικό), μικρόψυχος (επίθετο), ναύσταθμος (ουσιαστικό), ναυπηγός (ουσιαστικό), πανήγυρις (επίθετο), πειθαρχία (ρήμα), πειθήνιος (ρήμα), πολυδάπανος (επίθετο), πολυμήχανος (επίθετο), φιλόφρων (επίθετο), χειροπέδη (ουσιαστικό).

Λεξιλογικές παρατηρήσεις

Το κείμενο δίνει αφορμή να συζητηθεί το ουσ. *μηχανή* και να γίνει αναφορά και παράλληλη σύγκριση με άλλες γλώσσες ως προς τον τρόπο με τον οποίο η α.ε. και η Λατινική (μέσω της οποίας διασώθηκαν οι ρίζες της Ελληνικής) επηρέασαν τις ευρωπαϊκές γλώσσες. Ο δωρικός τύπος *μαχανά* πέρασε στον λατινικό τύπο *machina* και μέσω της Λατινικής επηρέασε πολλές γλώσσες. Παρατίθενται χαρακτηριστικά παραδείγματα ρωμανικών (γαλλικά, ιταλικά) και αγγλοσαξονικών (αγγλικά, γερμανικά) γλωσσών, ώστε ο μαθητής μέσα από μια ενδιαφέρουσα πορεία να ανακαλύψει την επίδραση της Ελληνικής: αγγλ. *machine*, *mechanic* (ο μηχανικός), *mechanical* (μηχανικός, επίθ.), *mechanism* (μηχανισμός), γαλλ. *machine*, *machiner* (μηχανορραφώ), *machiniste* (μηχανοδηγός), *mechanisme* (μηχανισμός), ιταλ. *macchina*, *meccanico* (μηχανικός), *meccanismo* (ο μηχανισμός), *macchinale* (μηχανικός, επίθ.), γερμ. *Maschine* (μηχανή), *Maschinerie* (μηχανισμός), *Mechanismus* (μηχανισμός), *Maschinist* (ο μηχανικός).

Απαντήσεις στις ασκήσεις

1. *τρία* (ἄρμενα = ιστία) (αριθμητικό), *πολύς* (επίθετο), *πόλις* (ουσιαστικό), *ναῦς* (ουσιαστικό).
2. *φιλοδοξία*, *φιλόδοξος*, *φιλοδοξῶ* // *φιλαργυρία*, *φιλάργυρος*, *φιλαργυρῶ* // *γεωμετρία*, *γεωμετρικός*, *γεωμετρῶ* // *γεωγραφία*, *γεωγράφος*, *γεωγραφῶ*.
3. *βιωτέος*, *βιωτός*, *βιώσιμος*, *τεχνικός* (= καλλιτεχνικός, ἔντεχνος, σχετικός με την τεχνική), *τεχνητός* (κατασκευασμένος, ὄχι φυσικός) // ὁ *τεχνίτης* // ἡ *βίωσις*, ἡ *βιοτή* // τὸ *τέχνημα*, τὸ *τέχνασμα*.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να δημιουργήσετε λεκτικά σύνολα με τις λ. «μηχανή» και «μηχανική». Να εξετάσετε σε ποια περιβάλλοντα χρησιμοποιούνται και να δώσετε τη σημασία τους, π.χ. «κβαντική μηχανική», «πολιορκητική μηχανή». Συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

2. Γνωρίζετε τη φράση «από μηχανής θεός» από το αρχαίο ελληνικό θέατρο; Με ποια σημασία χρησιμοποιείται σήμερα στον καθημερινό λόγο;

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

3. Να σχηματίσετε ν.ε. σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό το ουσιαστικό *μηχανή* ή ομόρριζές του λέξεις.

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Οι διδακτικοί στόχοι είναι:

- να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον σχηματισμό του μέλλοντα και του αορίστου των ημιφωνόληκτων ρημάτων,
- να κατανοήσουν τις δυσκολίες που παρουσιάζει η κλίση των ανώμαλων ουσιαστικών ή ναῦς και ἡ χείρ.

Γ1. Μέλλοντας και αόριστος ημιφωνόληκτων ρημάτων

Οι μαθητές καλούνται να θυμηθούν την κλίση του ενεστώτα των συνηρημένων ρ. σε -έω, -ῶ, καθώς και τα ημίφωνα σύμφωνα. Στο βιβλίο του Μαθητή δίνονται παραδείγματα που απαντούν στο κείμενο, αλλά θα ήταν σκόπιμο ο διδάσκων να θυμίσει στους μαθητές ότι το ρ. *ἐμβάλλω* σχηματίζει αόρ. β' (και όχι αόριστο σύμφωνα με τα ημιφωνόληκτα, στα οποία θα επιμείνει παρακάτω).

Γ2. ἡ ναῦς, ἡ χείρ

Κατ' αρχάς ο διδάσκων ενδείκνυται να ζητήσει λέξεις της ν.ε. σύνθετες με αυτά τα ουσιαστικά, ώστε να φανούν και τα τρία διαφορετικά θέματα του ναῦς (π.χ. ναύσταθμος, νηοπομπή, νεώριο). Πρέπει να επισημανθεί και ο τονισμός των τύπων και να δικαιολογηθεί από τους ίδιους τους μαθητές σύμφωνα με τους κανόνες τονισμού (όπου είναι εύκολο, π.χ. στην ονομαστική και κλητική πληθυντικού και στη δοτική ενικού και πληθυντικού, όπου το -ι- των καταλήξεων της γ' κλίσης είναι βραχύ). Ειδικά για τη γενική ενικού του ουσ. ναῦς μπορεί να γίνει αναφορά στο φαινόμενο της αντιμεταχώρησης, που οι μαθητές γνωρίζουν ήδη από την κλίση του πόλις, πόλεως.

Χρήσιμη κρίνεται η σύνδεση με φράσεις που χρησιμοποιούνται και στη ν.ε., π.χ. *τείνω χείρα βοήθειας, διά χειρός* ή η παροιμία *Συν Αθηνά και χείρα κίνει κ.ά.*

Μπορεί να ζητηθεί ως λεξιλογική άσκηση για το σπίτι η καταγραφή παραγώγων και σύνθετων λέξεων των παραπάνω ουσιαστικών που γνωρίζουν ή μπορούν να βρουν οι μαθητές στο λεξικό της ν.ε. και ο σχηματισμός προτάσεων.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

1. α. *Τῆ ἄλλη νηὶ ἔπλει ἐπὶ τὴν πολεμίαν.*
β. *Ἄν δ' ἄρα ἀνατείνας τις τὴν δεξιὰν χεῖρα προσελαύνῃ σοι, δέχου φιλίως τὸν ἄνδρα.*
γ. *Κτενοῦμεν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ ψήφοις καὶ ταῖς ἡμῶν αὐτῶν χερσί, ἂν δυνατοὶ ὦμεν, οἳ ἂν καταλύσωσι τὰς δημοκρατίας.*
4. 1-γ, 2-β, 3-ε, 4-δ, 5-α // *στέλλω, σφάλλομαι, φαίνω, ἀγγέλλω, ἐκτείνω.*
5. α. *ΜΕΙΝΩΣΙΝ.* β. *ΓΕΓΡΑΦΑΣ.* γ. *ΜΕΙΝΑΙ* δ. *ΑΓΓΕΛΟΙ.* ε. *ΒΑΛΟΥΝ.* στ. *ΝΕΙΜΑΙΣ.*

ζ. ΕΦΕΥΡΕ. η. ΚΡΙΝΗι. → σφαλοῖεν.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να γράψετε το γ' εν. ευκτικής και προστακτικής αορίστου των ρημάτων *αἰσχύνομαι, κλίνω, ὀξύνω, στέλλω*. Στη συνέχεια να γράψετε τους αντίστοιχους τύπους της οριστικής του μέλλοντα.

2. Να αναγνωρίσετε γραμματικά και συντακτικά τους τύπους των ουσιαστικών ναῦς και χεῖρ στα παρακάτω παραδείγματα:

α. Ἐνίκησαν οἱ Κερκυραῖοι και ναῦς πέντε και δέκα διέφθειραν τῶν Κορινθίων.

β. Ὡς δὲ ἦ τε ἀσπίς ἀπὸ τῶν νεῶν ἤρθη (= υψώθηκε, σηκώθηκε), ἐπέπλεον μὲν αἱ νῆες, ἡμιλλῶντο δὲ οἱ πεζοὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ τὴν ἄκρην.

γ. Θρασύβουλος δὲ σὺν τριάκοντα ναυσὶν ἐπὶ Θράκης ὄχητο, ἐκεῖ δὲ τὰ τε ἄλλα χωρία κατεστρέφατο καὶ Θάσον, ἔχουσαν κακῶς ὑπὸ τε τῶν πολέμων και στάσεων και λιμοῦ.

δ. Ὁ τὴν χεῖρα μέλλων ὑμῶν αἶρειν, οὗτος ὁ πρεσβέων ἐστίν, ὁπότερ' ἂν αὐτῷ δοκῆ, και τὴν εἰρήνην και τὸν πόλεμον.

ε. Εἰ φωνὴν μὴ εἶχομεν μηδὲ γλῶτταν, ἐβουλόμεθα δὲ δηλοῦν ἀλλήλοις τὰ πράγματα, ἄρ' οὐκ ἂν ἐπεχειροῦμεν σημαίνειν ταῖς χερσὶ και κεφαλῇ και τῷ ἄλλῳ σώματι;

3. Στο παρακάτω απόσπασμα να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους υγρόληκτων και ενρινόληκτων ρημάτων και να γράψετε τον αντίστοιχο τύπο τους στον ενεστώτα, παρατατικό, μέλλοντα και αόριστο:

Οἱ ὀπλίται ἦσαν παρατεταγμένοι και ἐνταῦθα ἐπέμενον και ἵππους τινὰς ἀπέκτειναν. Ἐπεὶ μέντοι μικροῦ ἔδεον ἤδη ἐν χερσὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὀπλιτῶν εἶναι, ἐνέκλιναν (= υποχώρησαν), και ἀπέθανον αὐτῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ περὶ τριακοσίους. Τούτων δὲ γενομένων ὁ Ἄγησίλαος τροπαῖον ἐστήσατο. Πρὸς ἐνίας δὲ τῶν πόλεων και προσέβαλλεν, ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀναγκαζόμενος, οὐ μὴν εἴλε γε οὐδεμίαν.

Ξενοφῶν, Ἑλληνικά 4.6.11-12 (διασκευή)

4. Να υπογραμμίσετε τους τύπους αορίστου Β' που υπάρχουν στο κείμενο της άσκησης 3 και να γράψετε το α' εν. και πληθ. οριστ. ενεστ. και αορ. στη φωνή που βρίσκονται.

Πρόσθετο παράλληλο κείμενο

Για το ρητό «πᾶ βῶ και κινῶ τὰν γᾶν;», που αποδίδεται στον Αρχιμήδη και αναφέρεται στην ανακάλυψη του μοχλού, το οποίο παραδίδεται από τον Σιμπλίμιο (*In Aristotelis physiconum libros commentaria*, 10.1110) και τον Ολυμπιόδωρο (*In Platonis Alcibiadem commentarii*, 191), βλέπε την αναλυτική αφήγηση του Ι. Τζέτζη που έχει ως πηγές του τον Διόδωρο τον Σικελιώτη και τον Δίωνα τον Κάσιο.

Ὁ Ἀρχιμήδης ὁ σοφὸς μηχανητὴς ἐκεῖνος // τῷ γένει Συρακούσιος, ἦν γέρον γεωμέτρης, // χρόνους τε ἐβδομήκοντα και πέντε παρελαύνων. // Ὅστις εἰργάσατο πολλὰς μηχανικὰς δυνάμεις // και τῇ τρισπᾶσῳ μηχανῇ χειρὶ λαυᾶ και μόνῃ // πεντεμυριομέδιμνον καθείλκυσεν ὀκτάδα. // Καὶ τοῦ Μαρκέλλου στρατηγοῦ ποτὲ δὲ τῶν Ῥωμαίων // τῇ Συρακούσῃ κατὰ γῆν προβάλλοντος και πόντον, // τινὰς μὲν πρῶτον μηχαναῖς ἀνείλκυσεν ὀκτάδας, // και πρὸς τὸ Συ-

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ρακούσιον τείχος μετεωρίσας // αὐτάνδρους πάλιν τῷ βυθῷ κατέπεμπεν ἀθρόως. // Μαρκέλλου δ' ἀποστήσαντος μικρόν τι τὰς ὀλκάδας, // ὁ γέρον πάλιν ἅπαντας ποιεῖ Συρακουσίους // μετεωρίζειν δύνασθαι λίθους ἀμαξιαίους, // καὶ τὸν καθένα πέμποντα βυθίζειν τὰς ὀλκάδας· // ὡς Μάρκελλος δ' ἀπέστησε βολὴν ἐκείνας τόξου, // ἔξάγωνόν τι κάτοπτρον ἐτέκμηεν ὁ γέρον· // ἀπὸ δὲ διαστήματος συμμέτρου τοῦ κατόπτρου // μικρὰ τοιαῦτα κάτοπτρα θείε τετραπλᾶ γωνίαις // κινούμενα λεπίσι τε καὶ τισι γιγλυμίαις, // μέσον ἐκείνο τέθεικεν ἀκτίνων τῶν ἡλίου // μεσημβρινῆς καὶ θερινῆς καὶ χειμεριωτάτης. // Ἄνακλωμένων δὲ λοιπὸν εἰς τοῦτο τῶν ἀκτίνων // ἔξαψις ἤρθη φοβερὰ πυρώδης ταῖς ὀλκάσι, // καὶ ταύτας ἀπετέφρωσεν ἐκ μήκους τοξοβόλου. // Οὕτω νικᾷ τὸν Μάρκελλον ταῖς μηχαναῖς ὁ γέρον. // Ἐλεγε δὲ καὶ Δωριστὶ φωνῇ Συρακουσία, // **Πᾶ βῶ καὶ χαριστίωνι τὰν γὰν κινήσω πᾶσαν;** // Οὗτος κατὰ Διόδωρον τῆς Συρακούσης ταύτης // προδότου πρὸς τὸν Μάρκελλον ἀθρόως γενομένης, // εἶτε κατὰ τὸν Δίωνα Ῥωμαίους πορθηθείσης, // Ἀρτέμιδι τῶν πολιτῶν τότε παννυχίζοντων, // τοιουτοτρόπως τέθηκεν ὑπὸ τινος Ῥωμαίου. // Ἦν κεκυφῶς διάγραμμα μηχανικόν τι γράφων // τίς δὲ Ῥωμαῖος ἐπιστὰς εἶλκεν αἰχμαλωτίζων. // Ὁ δὲ τοῦ διαγράμματος ὄλος ὑπάρχων τότε, // τίς ὁ καθέλκων οὐκ εἰδὼς ἔλεγε πρὸς ἐκείνον, // Ἀπόστηθι, ὦ ἄνθρωπε, τοῦ διαγράμματός μου. // Ὡς δ' εἶλκε τοῦτον, συστραφεῖς καὶ γνοὺς Ῥωμαῖον εἶναι, // ἔβόα Τι μηχανήματί τις τῶν ἐμῶν μοι δότω. // Ὁ δὲ Ῥωμαῖος πτοηθεὶς εὐθὺς ἐκείνον κτείνει, // ἄνδρα σαθρόν καὶ γέροντα, δαιμόνιον τοῖς ἔργοις. // Ἐθρήνησε δὲ Μάρκελλος τοῦτο μαθὼν εὐθέως, // λαμπρῶς τε τοῦτον ἔκρουψεν ἐν τάφοις τοῖς πατρώοις // σὺν τοῖς ἀρίστοις πολιτῶν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις πᾶσι. // Τὸν δὲ φονέα τοῦ ἀνδρός, οἶμαι, πελέκει κτείνει. // Ὁ Δίων καὶ Διόδωρος γράφει τὴν ἱστορίαν.

Ἰωάννης Τζέτζης, Βίβλος Ἱστοριῶν 2.103-149

Λεξικό Σούδα (σ 669) s.v. **Σκορπίδια** μηχανικὸν ἀλέξημα. «Ὁ δὲ Ἀρχιμήδης πάλιν ἑτέραν ἠτοιμάκει παρασκευὴν πρὸς τοὺς ἀπομαχομένους ἐκ τῶν πλοίων. Ὡς ἀνδρομήκους ὕψους κατεπύκνωσε τρήμασι τὸ τείχος, ὡς παλαιστιαίοις τὸ μέγεθος κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν· οἷς τοξότας καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τείχους, διὰ τούτων ἀχρήστους ἐποίει τοὺς ἐπιβάτας» (Πολύβιος, Ἱστορία 8.5). Επρόκειτο για πολεμική μηχανή που εκτόξευε βέλη. Ἴδια ἦταν και ο «σκορπιός» (το «σκορπίδιον» εἶναι υποκοριστικό του).

Ενδεικτικὴ Βιβλιογραφία

A. Πλουτάρχου Μάρκελλος

Duff, T., *Plutarch's Lives: Exploring Virtue and Vice*, Clarendon Press, Oxford, 1999.

Frazier, F., *Histoire et morale dans les vies parallèles de Plutarque*, Belles Lettres, Paris, 1996.

Jones, C.P., *Plutarch and Rome*, Clarendon Press, Oxford, 1971.

Swain, S.C.R., «Hellenic Culture and the Roman Heroes of Plutarch», στο B. Scardigli (επιμ.), *Essays on Plutarch's Lives*, Clarendon Press, Oxford, 1995.

B. Αρχαία ελληνική τεχνολογία

Βασιλείου, Φ. – Arpad Szabó, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. Ε', σ. 315-340.

Forbes, R.J., *Studies in Ancient Technology*, Brill, Leiden, 1963.

Humphrey, J.W., Oleson, J.P., Sherwood, A.N., *Greek and Roman Technology: a Sourcebook*,

Annotated Translations of Greek and Latin Texts and Documents, Routledge, London, 1998.

Landels, J.G., *Engineering in the Ancient World*, Berkeley, University of California Press, 1981.

Roebuck, C. (επιμ.), *Muses at Work: Arts, Crafts, and Professions in Ancient Greece and Rome*, Cambridge MA, 1969.

Tassios, T.P., “Counterfertilisation of Science and Technology in Ancient Greece”, στο *International Congress on Ancient Structures*, Ολυμπία, 2001.

White, K.D., *Greek and Roman Technology*, Cornell University Press, Ithaca N.Y., 1984.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

http://www.tmath.edu.gr/en/expo/ancient_greek_technology.html

http://www.ancientgr.com/Unknown_Hellenic_History/Eng/ancient_tech.htm

http://www.oms.edu/teachers/schools/portland/winterhaven/aga/aga_tech.html

<http://www.greece.gr/ENVIRONMENT/ScienceAndTechnology/ancientyetsomodern.stm>

http://hal.csd.auth.gr/~bpaschos/ancient/ancientgreektech/Technology_AncientGreece.htm

http://www.amsat.gr/agt/main_en.html

<http://www.users.globalnet.co.uk/~loxias/archimedes.htm>

<http://www.isd196.k12.mn.us/Schools/gl/Greece/advantec.html>

<http://www.mythologia.8m.com/clockpc.html>

<http://www.isd196.k12.mn.us/Schools/gl/Greece/advantec.html>

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Α. Κείμενο

Λυκούργος, Κατά Λεωκράτους 95-97

Έκδοση: Ν.С. Konomis (έκδ. Teubner) 1970

Συμπληρωματικό υλικό για τον συγγραφέα και το έργο του

Ο **Λυκούργος** ήταν πολιτικός και ρήτορας. Γεννήθηκε περίπου το 390 π.Χ. στην Αθήνα και μαθήτευσε κοντά στον Πλάτωνα και τον Ισοκράτη (θεωρείται ότι επηρεάστηκε στο λογοτεχνικό ύφος από τον Ισοκράτη, αλλά υπολείπεται σε αξία, αφού έδινε έμφαση στο περιεχόμενο και όχι στη μορφή). Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας το 338 π.Χ. ο Λυκούργος διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο στην οικονομική πολιτική της Αθήνας, ενίσχυσε το ναυτικό της πόλης και ολοκλήρωσε αρκετά οικοδομήματα, μεταξύ των οποίων και τη Σκευοθήκη. Φρόντισε να ξαναχτιστεί με πέτρα το θέατρο του Διονύσου, να τοποθετηθούν εκεί τα αγάλματα των τριών μεγάλων τραγικών και να συνταχθούν επίσημα αντίγραφα των τραγωδιών τους. Ανήκε στην αντιμακεδονική παράταξη και αυτό δε διέφυγε της προσοχής του Αλεξάνδρου. Σύμφωνα με επιστολή που αποδίδεται στον Δημοσθένη, ο διάδοχός του στο αξίωμα του «ἐπὶ τῇ διοικήσει ἄρχοντας» Μενέσαιχος τον κατηγορήσε για έλλειμμα στα οικονομικά της πόλης και οι γιοι του κλήθηκαν να πληρώσουν το αντίστοιχο ποσό. Καθώς δεν μπόρεσαν να το πληρώσουν, φυλακίστηκαν, αλλά ελευθερώθηκαν αργότερα κατόπιν εφέσεως που άσκησε ο Δημοσθένης.

Συμπληρωματικά σχόλια για το κείμενο της Ενότητας

Από τους δεκαπέντε λόγους του Λυκούργου που ο Καικίλιος θεωρεί γνήσιους σώζεται μόνο ο *Κατά Λεωκράτους*. Ο Λυκούργος κατηγορήσε τον Λεωκράτη για εσχάτη προδοσία, επειδή απουσίαζε κατά την περίοδο 338-332 π.Χ. στη Ρόδο και μετά στα Μέγαρα. Μετά τη συμφωνία στη Χαιρώνεια ο δήμος των Αθηναίων με ψήφισμα όπλισε δούλους, ανακήρυξε μετόικους Αθηναίους, επισκέυασε τα τείχη και απαγόρευσε να εξέρχονται οι πολίτες από την πόλη ή να απομακρύνουν γυναίκες και παιδιά. Ο Λεωκράτης δεν υπάκουσε στο ψήφισμα κι έφυγε από την Αθήνα. Όταν επέστρεψε, αντιμετώπισε στο δικαστήριο τον Λυκούργο για την παραβίαση του ψηφίσματος.

Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία αυτού του κειμένου αναμένεται οι μαθητές:

- να έρθουν σε επαφή με έναν συναισθηματικά φορτισμένο ρητορικό λόγο, που αξιοποιεί μια μυθική ιστορία με ιδιαίτερο ηθικό δίδαγμα προς επίρρωση των επιχειρημάτων του ρήτορα,
- να αξιολογήσουν την πειστικότητα της ιστορίας ως επιχειρήματος,
- να εντοπίσουν τις δύο κεντρικές ιδέες του κειμένου και να τις αναλύσουν (βλ. οδηγίες διδασκαλίας).

Οδηγίες διδασκαλίας – διδακτικές επισημάνσεις

- Ως απόρριψη ο διδάσκων μπορεί να διαβάσει το απόσπασμα του Ευαγγελίου: *Μωϋσῆς γὰρ εἶπεν, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου [...] Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ (Κατὰ Μάρκον 7.10, Κατὰ Ματθαῖον 15.4)*. Οι μαθητές εκφράζουν τις σκέψεις τους για την έννοια του σεβασμού προς τους γονείς και ακολουθεί σύντομη εισαγωγή στο απόσπασμα της Ενότητας, που αναφέρει ότι η ιστορία που θα ακούσουν αποτελεί μέρος ενός ρητορικού λόγου και έχει σκοπό να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του ρήτορα. Το θέμα του λόγου του Λυκούργου θα μπορούσε να μη φανερωθεί εξαρχής και να ζητηθεί από τους μαθητές να φανταστούν μόνοι τους το παράπτωμα του Λεωκράτη (σε γενικές γραμμές).

- Πριν από την παραπάνω ερώτηση μπορούν να τεθούν **ερωτήσεις κατανόησης**, όπως:

- Γιατί έφυγαν οι κάτοικοι από την πόλη τους;
- Γιατί δεν έφυγε και ο νέος μαζί τους;
- Για ποιον λόγο τον βοήθησαν οι θεοί;
- Με ποιον τρόπο τον έσωσαν;
- Τι έπαθαν όσοι εγκατέλειψαν τους γονείς τους;

- Στη συνέχεια είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές τον λόγο ένταξης του συγκεκριμένου μύθου μέσα στον λόγο, καθώς και τις δύο κεντρικές ιδέες που τον διαπνέουν: η πρώτη αφορά, βέβαια, στη βοήθεια που προσφέρουν οι θεοί όταν ένας ενάρετος βρεθεί σε κίνδυνο (η χριστιανική διδασκαλία βρίθει ανάλογων περιπτώσεων)· η δεύτερη ιδέα είναι ότι η αγάπη και ο σεβασμός προς τους γονείς αποτελούν απαραίτητα ηθική υποχρέωση κάθε ανθρώπου και δε συγχωρούνται η ασέβεια και η αδιαφορία.

Απαντήσεις στις Ερωτήσεις

2. Του Αινεία (βλ. και εικόνα Ενότητας).

3. Στις σημερινές κοινωνίες, μολονότι, θεωρητικά πάντοτε, εκθειάζεται ο σεβασμός προς τους γονείς, οι συνθήκες που ωθούν τα παιδιά στη γρήγορη ανεξαρτητοποίηση και αυτοδυναμία προκαλούν δυσχέρειες στις σχέσεις γονέων και παιδιών. Επίσης ο σύγχρονος τρόπος ζωής επηρεάζει αυτές τις σχέσεις. Απόδειξη οι πολλοί οίκοι ευγηρίας, όπου ουσιαστικά οι ηλικιωμένοι γονείς εγκαταλείπονται στην επί πληρωμή περιποίηση άλλων. Σε ό,τι αφορά τις περιπτώσεις ατόμων με προσωρινά ή μονιμότερα προβλήματα υγείας, οι σύγχρονες πολιτισμένες κοινωνίες, τουλάχιστον σε επίπεδο προθέσεων και γενικών προβλέψεων, επιδεικνύουν αυξημένη ευαισθησία· σε ατομικό επίπεδο όμως οι προκαταλήψεις και οι αποκλεισμοί εξακολουθούν να ισχύουν.

Πρόσθετες ερωτήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Με βάση όσα αναφέρονται στο απόσπασμα, τι είδους αδίκημα πιστεύετε ότι διέπραξε ο Λεωκράτης;

[βλ. συμπληρωματικά σχόλια για το κείμενο της Ενότητας]

2. Τι πιστεύετε ότι σκεφτόταν ο νέος που έσωσε τον πατέρα του τη στιγμή που έβλεπε όλους τους άλλους να φεύγουν για να σώσουν τον εαυτό τους;

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Β. Λεξιλογικά - Ετυμολογικά

Ο διδακτικός στόχος είναι η επανάληψη της σύνθεσης λέξεων στην α.ε. με συνθετικό άκλιτη λέξη.

Λεξιλογικές παρατηρήσεις

Στην Ενότητα αυτή αντλείται υλικό από δύο λέξεις του κειμένου, το ρ. *ρέω* και το ουσ. *πῦρ*. Σχετικά με το ουσ. *πῦρ*, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναφέρει τις φράσεις *πῦρ Διός* (= α-στραπή) και *διά πυρός ἴναι* (πβ. ν.ε. *διά πυρός* και *σιδήρου*).

Δίνονται παράγωγα στη ν.ε., τα οποία μπορεί να ζητηθούν σε σχετική άσκηση για το σπί-τι: *πυρά* (η), *πυρετός*, *πυρετώδης*, *πυρίτης* (λίθος), *πύρινος*.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

- εὔπορος*, *εὐκλής*, *κακολογῶ*, *δυσσεβής*, *εὐέλπις*, *εὐνοια*, *εὐδαίμων*.
  - δυσεπίλυτος*, *εὐήχος*, *δύσπιστος*, *εὐθραυστος*, *δυσκίνητος*, *δυσοίωνος*.
- περιρρέω* (= *ρέω γύρω γύρω*, *ξεφεύγω από κάτι*), *ἀπορρέω* (= *χύνομαι έξω από...*), *καταρρέω* (= *ρέω προς τα κάτω / μπφ. φθίνω*), *προσρέω* (= *συγκεντρώνομαι, συναθροίζομαι*)
  - αμφιβάλλω*, *αμφισβητώ*, *αμφιταλαντεύομαι*, *αντιπαρέροχομαι*, *αντιλέγω*, *αντιφάσκω*, *παρεξηγῶ*, *παρερμηνεύω*, *παρηγορῶ*.

Πρόσθετες ασκήσεις

- Να θυμηθείτε όσα διδαχτήκατε στη σύνθεση και να συμπληρώσετε τα κενά στον ακόλουθο πίνακα με ν.ε. σύνθετες λέξεις:

<i>πῦρ</i> + <i>δίδωμι</i> (θ. <i>δοτ-</i>)	→	(ρ.) .....
		η .....
<i>πῦρ</i> + <i>νέμω</i>	→	ο .....
<i>πῦρ</i> + <i>σβέννυμι</i> (= <i>σβήνω</i>)	→	ο .....

- Να αντιστοιχίσετε τις φράσεις της στήλης Α' με την ερμηνεία τους στη στήλη Β':

A'	B'
διά πυρός και σιδήρου	αρχίζω να πυροβολώ
γραμμή πυρός	καίγομαι ολοκληρωτικά
ανοίγω πυρ	(μπφ.) η πρώτη σημαντική εμπειρία σε κάτι
(γίνομαι) παρανάλωμα του πυρός	μέσα από κινδύνους και ταλαιπωρίες
βάπτισμα του πυρός	η πρώτη γραμμή της μάχης

3. Να προσδιορίσετε τη σημασία του ρ. *ρέω* στις παρακάτω φράσεις:
- Ο ποταμός ρέει προς τη θάλασσα.
  - Η σαμπάνια έρεε άφθονη στα ποτήρια των καλεσμένων.
  - Το αίμα που ρέει στις φλέβες του είναι βασιλικό.
  - Πολύ καλή η έκθεση που έγραψες! Ο λόγος σου ρέει και το κείμενο έχει συνοχή.
4. Να γράψετε στην α.ε. και τη ν.ε. δύο ομόρριζες λέξεις, απλές ή σύνθετες, για καθεμία από τις λέξεις που δίνονται: *ρέω*, *λαμβάνω*, *πάσχω*. Στη συνέχεια να συγκρίνετε τις λέξεις που δημιουργήσατε και, αν υπάρχουν όμοιοι τύποι στις δύο μορφές της γλώσσας, να εξετάσετε τη σημασία τους.
[Απάντηση: *ρόή*, *ρόυς*, *ρύθμος*, *λήψις*, *λήμμα*, *παραλήπτης*, *πάθος*, *πάθημα*, *έμπαθής* κτλ.]

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Οι διδακτικοί στόχοι είναι:

- να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον σχηματισμό του παθητικού μέλλοντα και αορίστου,
- να γνωρίσουν την κλίση και τη χρήση των αυτοπαθητικών αντωνυμιών,
- να κατανοήσουν τη λειτουργία και τον σχηματισμό του ποιητικού αιτίου και να το συγκρίνουν με τη μορφή που έχει στη ν.ε.

Γ1. Μέλλοντα και αόριστος παθητικής φωνής

Η διδασκαλία μπορεί να ξεκινήσει με την αναφορά σε φράσεις της ν.ε. όπου χρησιμοποιείται παθητικός αόριστος, π.χ. «σήμα ελήφθη» ή «εξεπλάγη όταν τον είδα να έρχεται».

Επίσης, η επανάληψη της υποτακτικής και της ευκτικής του ρ. *είμι* κρίνεται σκόπιμη πριν από τη διδασκαλία της υποτακτικής και της ευκτικής.

Γ2. Ποιητικό αίτιο και παθητική σύνταξη

Γίνεται αναφορά στο ποιητικό αίτιο και στις μορφές του. Η σύγκριση με τη ν.ε. είναι απαραίτητη για την κατανόηση του ποιητικού αιτίου.

Η δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου περιλαμβάνεται για λόγους πληρότητας. Αρκεί απλή αναφορά.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

3. *κελευσθήση, έσωθης, ελείφθησαν, διελέχθημεν, λειφθῆς, σωθῆς, λειφθῶσι, διαλεχθῶμεν, κελουσθείης, σωθείης, λειφθείσαν, διαλεχθείμεν, πεμφθέντων, σώθητι, λειφθέντων, διαλέχθητε.*

5. α. *ὑπό τῶν προγόνων, καταλειφθείσης, ὑπό + γεν.* β. *ὑπό Διός, βασιλεύεσθαι, ὑπό + γεν.* γ. *παρά ἀνθρώπων, ἀγαπᾶται και θαυμάζεται, παρά + γεν.* δ. *ἐκ τῆς πόλεως, ἀδικηθῆναι, ἐκ + γεν.* ε. *ὑπ' ἀλλήλων, ὠθούμενοι, πατούμενοι, ὑπό + γεν.* // *ὑπό τοῦ πλήθους, ἐφθάρησαν, ὑπό + γεν.* στ. *ὑμῖν, προτιμητέος ἐστίν, δοτική προσωπική ποιητικού αιτίου.*

6. α. *Οἱ Πέρσαι ὑπό τῶν βασιλέων ἄρχονται.* β. *Οὗτος δικαίως ἐτιμωρήθη ὑπό τῶν πολεμίων.* γ. *Οἱ παῖδες ὑπό τοῦ παιδοτρίβου διδάσκονται.*

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

7. α. τῶν ταμιῶν - Οἱ ταμίαι τὰς ὑδρίας ἐφύλαττον // β. Μενεξένου - Μενέξενος τὸν νεανίαν συλλήψεται. // γ. πάντων ἀνθρώπων - Πάντες ἄνθρωποι καὶ πάλαι καὶ νῦν πανταχοῦ τὰς εὐεργεσίας καὶ λέγουσι καὶ μνημονεύουσι. // δ. τῶν λόγων - Οἱ τοῦ κατηγοροῦ λόγοι ἔπαισαν ὑμᾶς. // ε. τῆς γυναικός - Ἴσως ἢ γυνὴ ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ, οὐ μόνον ἐμ' ἀδικήσετε ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς αὐτοῦς. // στ. τῶν τυράννων, τῶν τριάκοντα - Οἱ τύραννοι τὸ μὲν παλαιὸν τὴν πόλιν ἡμῶν κατεδούλωσαν, τὸ δὲ ὕστερον οἱ τριάκοντα.

Δίνεται ἐμφαση στο υποκείμενο, το πρόσωπο που ενεργεῖ.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να γράψετε το β' εν. και πληθ. υποτακτικής, ευκτικής και προστακτικής αορίστου π.φ. των ρημάτων: *θεραπεύομαι, κυριεύομαι, διώκομαι.*
2. Να κλίνετε τον παθητικό μέλλοντα του ρ. *γράφομαι* στην οριστική και ευκτική.
3. Να βρείτε δύο φράσεις στη ν.ε. στις οποίες διατηρούνται τύποι παθητικού μέλλοντα και αορίστου και να τους αναγνωρίσετε γραμματικά.
4. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη των παρακάτω προτάσεων σε παθητική:
  - α. *Οἱ Καλλιμάχου λόγοι ὑμᾶς πείθουσιν.* [*Υμεῖς πείθεσθε ὑπὸ τῶν Καλλιμάχου λόγων.*]
  - β. *Οἱ Ἕλληνες ἐπεμψαν κήρυκας.* [*Κήρυκες ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπέμφθησαν.*]
  - γ. *Ὁ δῆμος τοὺς τυράννους μισεῖ.* [*Οἱ τύραννοι ὑπὸ τοῦ δήμου μισοῦνται.*]
  - δ. *Ξενοφῶν τοῦτο προσέταξεν.* [*Τοῦτο ὑπὸ Ξενοφῶντος προσετάχθη.*]
5. Να σχολιάσετε την παθητική σύνταξη των παρακάτω προτάσεων (ρηματικό τύπο / φράση εξάρτησης, μορφή ποιητικού αιτίου):
  - α. *Μὴ οὖν, ὦ ἄνδρες, πεισθέντες ὑπὸ τούτων ἀφέλησθέ μου τὸ ὄνομα, ὃ τῆς κληρονομίας μόνον λοιπὸν ἔσται.*
  - β. *Ὁ νῦν ἀμφισβητῶν τοῦ κλήρου τοιοῦτον εἶπεν οὐδέν, ἀλλ' ἀπὸ τούτου παρασκευασθεὶς ἀμφισβητεῖ.*
  - γ. *Ἐγὼ μὲν οἶμαι πάσας τὰς πόλεις διὰ τοῦτο τοὺς νόμους τίθεσθαι, ἵνα περὶ ὧν ἂν πραγμάτων ἀπορῶμεν, παρὰ τούτους ἐλθόντες σκεψώμεθα ὃ, τι ἡμῖν ποιητέον ἔστί.*
  - δ. *Ἐγὼ δὲ νομίζω μέγιστα κακὰ τὴν πόλιν ἐκ τούτου πείσεσθαι, καὶ πλείστον πραγμάτων εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον αἴτιον δόξιν.*
  - ε. *Μάλιστα δ' ἂν γνοίητε, ὦ ἐκ τοῦ ἄστεως ἄνδρες, εἰ ἀναλογίσαισθε ἐπὶ τίνι ὑμῖν μέγα φρονητέον ἔστί, ὥστε ἡμῶν ἄρχειν ἐπιχειρεῖν.*
6. Στις παρακάτω περιόδους να βρείτε τους τύπους παθητικού αορίστου και να γράψετε το γ' εν. υποτ. και ευκτ. του ίδιου χρόνου.
  - α. *Λακεδαιμονίων γὰρ εἴ ἢ πόλις ἐρημωθεῖη, λειφθείη (= ἀπέμεναν) δὲ τὰ ἱερά, πολλὴν ἂν οἶμαι ἀπιστίαν τῆς δυνάμεως τοῖς ἔπειτα πρὸς τὸ κλέος αὐτῶν εἶναι.*
  - β. *Φαινόμεθα γὰρ κατὰ πόλεμον τὴν χώραν ἐλόντες, ὄνπερ τρόπον αἰ πλείσται τῶν πόλεων περὶ ἐκείνους τοὺς χρόνους ᾤκίσθησαν.*
7. Να εντοπίσετε στις φράσεις της άσκησης 6 τους τύπους συνηρημένων ρημάτων (σε όλους τους χρόνους) και να κλίνετε την οριστική ενεστώτα στη φωνή που βρίσκονται.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Carey, C., “Rhetorical Means of Persuasion” στο *Persuasion: Greek Rhetoric in Action*, Worthington, I. (επιμ.), Routledge, London, 1994, σσ. 26-45.

Cohen, D., *Law, Violence, and Community in Ancient Athens*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

Edwards, M., *Οι Αττικοί ρήτορες*, μτφρ. Δ. Σπαθάρας, Μ. Κυριτζάκη, Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2002.

Humphreys, S., “Lycurgus of Butadae: an Athenian Aristocrat”, στο *The Craft of the Ancient Historian: Essays in Honor of Chester G. Starr*, Eadie, J.W. – Ober, J. (επιμ.), University Press of America, Lanham MD, 1985, σ. 199-252.

Kennedy, G.A., *Ιστορία της κλασικής ρητορικής: αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής*, μτφρ. Ν. Νικολούδης, Παπαδήμας, Αθήνα, 2000.

Μαργαλάκης, Ε.Ν., *Η ρητορική τέχνη στην ακμή της*, Βασδέκης, Αθήνα, 1991.

Ober, J., *Mass and Elite in Democratic Athens: Rhetoric, Ideology, and the Power of the People*, Princeton University Press, Princeton, 1989.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Α. Κείμενο

Πλάτων, *Κρίτων* 50a-c

Έκδοση: J. Burnet, (OCT) 1905-1915

Συμπληρωματικό υλικό για τον συγγραφέα και το έργο του

Ο Πλάτων –το πραγματικό του όνομα ήταν Αριστοκλής– γεννήθηκε γύρω στο 428/7 π.Χ. στην Αθήνα. Η οικογένειά του διχάστηκε πολιτικά μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, καθώς κάποιοι συγγενείς του ήταν δημοκρατικοί και κάποιοι άλλοι ολιγαρχικοί. Καταλυτική υπήρξε η γνωριμία του με τον Σωκράτη, του οποίου τη δίκη και την καταδίκη έζησε από κοντά. Ταξίδεψε αρκετά και συνάντησε άλλους σοφούς της εποχής του. Όταν επέστρεψε στην πόλη του από τα πρώτα ταξίδια του, γύρω στο 395 π.Χ. περίπου, δεν έδειξε ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή της Αθήνας· τον συγκινούσε περισσότερο η συγκρότηση μιας ιδεώδους πολιτείας που θα στηριζόταν στη γνώση του Αγαθού. Περί το 387 π.Χ., δημιούργησε σχολή στους κήπους του Ακαδημίου, την περίφημη Ακαδημία.

Βασική του πεποίθηση ήταν ότι μόνο μέσα από τη φιλοσοφία οι πολιτικοί θα μπορούσαν να βρουν τον σωστό δρόμο. Η απογοήτευσή του από την πολιτική κατάσταση της πατρίδας του –η οποία είχε καταδικάσει σε θάνατο έναν Σωκράτη– τον ώθησε να αναζητήσει άλλες πολιτείες για να εφαρμόσει τις απόψεις του περί διακυβέρνησης. Επισκέφθηκε συγκεκριμένα για τον σκοπό αυτόν τρεις φορές τη Σικελία. Κατά την πρώτη του επίσκεψη στις Συρακούσες είχε συνάψει φιλία με τον Δίωνα, αλλά είχε δημιουργήσει και έχθρα με τον τύραννο Διονύσιο Α'. Ακολούθησαν άλλες δύο επισκέψεις, όταν την εξουσία είχε αναλάβει ο Διονύσιος Β'.

Ο Πλάτων πέθανε περίπου το 348/7 π.Χ., έχοντας αφοσιωθεί τα τελευταία χρόνια της ζωής του στις μελέτες του και στην Ακαδημία· μάλιστα, κατά τον Πανυσανία, τον έθαψαν εκεί κοντά.

Τα έργα του, εκτός από την *Άπολογία Σωκράτους* και, φυσικά, τις επιστολές του, έχουν μορφή διαλόγου. Στους διαλόγους του δεν εμφανίζεται ποτέ ο ίδιος, αποστασιοποιούμενος έτσι από την επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται εκεί. Τα θέματα που τίγονται είναι η αρετή (ανδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη), η πολιτεία, η οντολογία, η διαλεκτική, η ποίηση, η τέχνη.

Φυσικά είναι αδύνατο να αναφερθούμε στο πλήθος των ζητημάτων που εγείρονται και ανακινούνται στο πλατωνικό έργο, γι' αυτό θα περιοριστούμε στην αναφορά μερικών μόνο έργων του: *Λάχης*, *Χαρμίδης*, *Πρωταγόρας*, *Γοργίας*, *Συμπόσιον*, *Φαίδων*, *Φαίδρος*, *Τίμαιος*, *Κριτίας*, *Νόμοι*, *Κρίτων*.

Συμπληρωματικά σχόλια για το κείμενο της Ενότητας

Στο έργο *Κρίτων* πρωταγωνιστεί ο Σωκράτης, όπως και στην *Άπολογία*, ο οποίος παρουσιάζεται να συζητά με τον φίλο του Κρίωνα. Ο Σωκράτης δικαιολογεί με επιχειρήματα

την άρνησή του να δραπετεύσει από τη φυλακή και την απόφασή του να μείνει πιστός στους νόμους της πόλης.

Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία αυτού του κειμένου αναμένεται οι μαθητές:

- να έρθουν σε επαφή με ένα φιλοσοφικό κείμενο που έχει τη ζωντανή μορφή του διαλόγου,
- να διακρίνουν τα στάδια ενός επιχειρήματος,
- να προβληματιστούν πάνω στο θέμα της εφαρμογής των νόμων και στα κίνητρα που δίνει η κοινωνία σε κάθε εποχή στους πολίτες για να τους τηρούν,
- να έρθουν σε επαφή με τη σκέψη του Σωκράτη και να τον χαρακτηρίσουν.

Ενδεικτικό σχέδιο οργάνωσης μαθήματος

Αφόρμηση

Επισημαίνεται ότι ο Πλάτων υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της αρχαιότητας και με το έργο του επηρέασε αποφασιστικά την πορεία της φιλοσοφίας μέχρι τις μέρες μας.

Με σύντομη εισαγωγή δίνουμε ορισμένα στοιχεία: Ο Πλάτων διέσωσε στο πλούσιο και μεγάλης λογοτεχνικής αξίας φιλοσοφικό έργο του τις βασικές ιδέες του δασκάλου του.

Ο πρωταγωνιστής του διαλόγου είναι ο δάσκαλος **Σωκράτης** (γενν. 470/469 π.Χ.), που έχει καταδικαστεί να πει το κώνειο μετά από απόφαση του δικαστηρίου της Ηλιαίας (399 π.Χ.) με την κατηγορία ότι διαφθείρει τους νέους. Συνομιλεί μέσα στη φυλακή με τον μαθητή του Κρίτωνα.

Παρουσίαση του νέου

Πρώτη ανάγνωση του κειμένου από τον διδάσκοντα με έμφαση στα διαλογικά στοιχεία (π.χ. ερωτήσεις) που δείχνουν την προσπάθεια του Σωκράτη να προβληματίσει τον συνομιλητή του.

Δεύτερη ανάγνωση και μετάφραση με τη βοήθεια των μαθητών, που μπορούν να συμβουλευόνται τα Γλωσσικά σχόλια του κειμένου.

Ερωτήσεις κατανόησης

- Ποιο ερώτημα θέτει στον Κρίτωνα ο Σωκράτης;
- Με ποιον τρόπο κάνει το επιχειρήματά του να φαίνεται πιο ζωντανό;
- Τι ύφος έχουν οι νόμοι καθώς του θέτουν ερωτήματα; Γιατί;
- Ποιον κίνδυνο επισημαίνουν;

Διδακτικές επισημάνσεις

Στον σχολιασμό του κειμένου πρέπει να δοθεί έμφαση σε κάθε ερώτηση ξεχωριστά. Οι μαθητές καλούνται να παρακολουθήσουν τη ροή της σκέψης του Σωκράτη και να δικαιολογήσουν καθεμία από τις επιλογές που κάνει για να ενδυναμώσει τον λόγο του. Έχει σημασία να αξιολογήσουν την «παιδαγωγική» παρουσίαση της άποψής του, που την καθιστά απολύτως σαφή μέσα από την προσωποποίηση.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ο σκοπός, τελικά, του διαλόγου αυτού θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ηθικοπλαστικός, αφού μοιάζει να θέλει να προβληματίσει και παράλληλα να διαπλάσει ώριμη και υπεύθυνη σκέψη.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις

2. Ο Σωκράτης πιστεύει σε μια ευνοούμενη κοινωνία, στην οποία οι πράξεις του καθενός επηρεάζουν τη συνολική ισορροπία της. Κάθε άνθρωπος αποτελεί ένα μικρό λιθαράκι στο οικοδόμημα της κοινωνίας που επηρεάζει τη συνοχή της. Δικαιολογημένα επομένως υποτάσσει τον εαυτό του στο καλό του συνόλου, πράγμα που δείχνει συνέπεια μεταξύ πράξεων και λόγων, βασικό χαρακτηριστικό κάθε σωστού δασκάλου. Περαιτέρω, σκοπός του είναι να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση για τους νέους μαθητές του, που θα διαχειριστούν το μέλλον της Αθήνας και που πρέπει να έχουν αίσθηση ότι κανείς δεν μπορεί να είναι υπεράνω των νόμων. Η άρνησή του είναι συνεπής με τις γενικότερες αντιλήψεις του σχετικά με τη σημασία που έχει η υπακοή στους νόμους για την εύρυθμη λειτουργία της πόλης.

3. Οι σύγχρονες δημοκρατικές πολιτείες είναι, σε σύγκριση με τη δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας, απρόσωπες και πολυδαίδαλες. Γι' αυτόν τον λόγο πολλές φορές κάποιες αποφάσεις του κράτους μπορεί να θίγουν συμφέροντα πολιτών. Προκύπτει έτσι αφενός η υποχρέωση της πολιτείας να ισορροπεί μεταξύ των αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων των πολιτών της, αφετέρου η υποχρέωση των πολιτών να υποστηρίζουν τις θέσεις τους λαμβάνοντας πρόνοια ώστε να μη θίγονται τα συμφέροντα άλλων.

Πρόσθετες ερωτήσεις – Θέματα για συζήτηση

1. Μπορεί να επιβιώσει μια κοινωνία χωρίς νόμους; Έχει δίκιο ο Σωκράτης;
2. Με ποιον τρόπο θα μπορούσε να αναπτυχθεί περισσότερο μέσα στο σχολείο η πολιτική συνείδηση των αυριανών πολιτών;

Δημιουργικές – διαθεματικές δραστηριότητες

1. Τι πιστεύετε ότι απάντησε ο Κρίτων στον Σωκράτη; Πώς νομίζετε ότι συνεχίστηκε ο διάλογος; Στη συνέχεια αναζητήστε μια μετάφραση του διαλόγου *Κρίτων* και διαβάστε την πραγματική εξέλιξη του διαλόγου.

2. Μετά από ένα υποθετικό βίαιο επεισόδιο στον χώρο του σχολείου σας ετοιμάζετε κατά ομάδες μια εισήγηση προς το Δεκαπενταμελές του σχολείου. Επιχειρηματολογήστε για τη σημασία που έχει η τήρηση των κανόνων συμπεριφοράς στα πλαίσια του σχολείου. Να δώσετε έμφαση στους κανόνες που είναι υπερβολικά αυστηροί ή δεν είναι επαρκώς πειστικοί, να τονίσετε τη σημασία που έχουν για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των αυριανών πολιτών ή ότι δεν αφήνουν τους μαθητές να εκφραστούν, να προτείνετε έναν «δεκάλογο» συμπεριφοράς για το σχολείο σας (κάθε ομάδα διαφορετικό) και να προβληματιστείτε για τα αίτια που κάνουν μερικούς νέους να μην έχουν θετική στάση απέναντι στους κανόνες. Αναφερθείτε σε παραδείγματα από την καθημερινή πραγματικότητα.

3. Να γράψετε ένα κείμενο 250-300 λέξεων που θα εκφωνηθεί σε ένα παγκόσμιο μαθητικό συνέδριο με θέμα «Οι νέοι και οι νόμοι σήμερα».

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Αφού ολοκληρώθηκε στα επιμέρους κεφάλαια μέχρι τώρα η επανάληψη των βασικότερων σημείων του Ετυμολογικού, από την Ενότητα 9 και εξής θα δίνονται γενικές επαναληπτικές ασκήσεις βασισμένες σε αφορμές από το κείμενο και θα αξιοποιούν τον λεξιλογικό πλούτο του.

Ο καθηγητής μπορεί να χρησιμοποιήσει τις δύο πρώτες ασκήσεις της Ενότητας για να επαναλάβει τη χρήση των κλιτών λέξεων ως δεύτερου συνθετικού.

Λεξιλογικές παρατηρήσεις

Αφορμή για ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις δίνει η λέξη του κειμένου *δίκη*, ομόρριζες λέξεις της οποίας έχουν κατ' επανάληψη συναντήσει οι μαθητές σε Ενότητες των διδακτικών εγχειριδίων (*δικαστής, δίκαιος, δικαίωσις, δικαιοσύνη, δικάζω*). Παράλληλα, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ετυμολογική της προέλευση.

Ετυμολογικά η λέξη προέρχεται από τη μηδενισμένη βαθμίδα του ρήματος *δείκ-νυ-μι*, που σήμαινε στην α.ε. «δείχνω». Η λέξη *δίκη* στην α.ε. είχε δύο διαφορετικές σημασίες. Στον Όμηρο μαρτυρείται η χρήση της με τη σημασία του τρόπου, του κανόνα, της συνήθειας. Πβ. σχετικά τις φράσεις της *Όδύσσειας*: «*αὕτη δίκη ἐστὶ βροτῶν*» και «*ἢ γὰρ δμῶων δίκη ἐστὶ*» που αναφέρονται στον τρόπο. Με τη σημασία αυτή έχει διατηρηθεί και χρησιμοποιείται και σήμερα το επίρρημα *δίκην*, που σημαίνει «κατά τον τρόπο, όπως ακριβώς».

Στην α.ε. η λέξη *δίκη* είχε παράλληλα τη σημασία της δικαιοσύνης, της κρίσης απέναντι σε κάποιον. Χρησιμοποιούνταν παράλληλα με τη λέξη *θέμις*. Ωστόσο, η *δίκη* αναφερόταν αποκλειστικά στην ανθρώπινη δικαιοσύνη, ενώ η *θέμις* χρησιμοποιούνταν ταυτόχρονα, για να εκφράσει και τη δικαιοσύνη των θεών.

Στις πρόσθετες ασκήσεις που ακολουθούν προτείνονται τρόποι για την αξιοποίηση του ουσιαστικού τόσο στην α.ε όσο και στη ν.ε.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

1. από + ὄλλυμι, διά + φθείρω, ἐπί + ἴστημι, πρὸς + τάττω, σύν + πᾶς.
2. παράνομος, ἐπίκοινος, μητρόπολις, κωμόπολις, ἄπολις, ὑπόδικος, ἀνακρίνω, εὐνους, μέτοχος, μέτοχος.
3. περιέχω, περιοχή, περιεκτικός, ἀνέχω/ἀνέχομαι, ἀνοχή, ἀνεκτικός, ἀπέχω, ἀποχή, ἐξέχω, ἐξοχή, ἐξοχος, ἐπέχω, ἐποχή, ἔποχος, μετέχω, μετοχή, μέτοχος, συνέχω, συνοχή, συνεκτικός, ὑπερέχω, ὑπεροχή, ὑπέροχος.
4. α. ἀγενής, γηγενής, ἐγγενής, ἰθαγενής, ὁμογενής, συγγενής // β. ἐνέργεια, κατάσταση: γέννα, γένεσις // ἀποτέλεσμα ἐνέργειας: γένος, γέννημα // πρόσωπο που ενεργεί: γεννήτωρ, γονεὺς // ἐπίθετα: γενναῖος, γόνιμος, γονικός, γνήσιος.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να γράψετε με ποια σημασία χρησιμοποιούνται οι φράσεις στη ν.ε.:
  - α. θεία δίκη
  - β. Για να πούμε και του στραβού το δίκιο
  - γ. Έχω το δίκιο με το μέρος μου.
2. Να γράψετε παράγωγες λέξεις του ρ. *δικάζω* που να δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί και τον τόπο και παράγωγες λέξεις του ρήματος *δικαιώω*, *δικαιῶ* που να εκφράζουν την ενέργεια/κατάσταση και το αποτέλεσμα ενέργειας.
3. Να σχηματίσετε πέντε σύνθετες λέξεις στην α.ε. χρησιμοποιώντας ως β' συνθετικό το ουσιαστικό *δίκη* και ομόρριζά του.
[Απάντηση: *ὑπόδικος*, *κατάδικος*, *καταδίκη*, *καταδικάζω*, *διαδικάζω*, *διαδικασία*, *αδίκαστος*, *ἐκδικάζω* κτλ.]

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Οι διδακτικοί στόχοι είναι:

- να γνωρίσουν οι μαθητές (χωρίς να υπεισέλθουν σε λεπτομέρειες) τα είδη του μορίου *ἄν* και τις δυνητικές εγκλίσεις,
- να εξοικειωθούν με τους όρους που αφορούν στον πλήρη χαρακτηρισμό των δευτερευουσών προτάσεων,
- να μελετήσουν και να συστηματοποιήσουν τα βασικά στοιχεία των ονοματικών προτάσεων: εισαγωγή, εκφορά, συντακτική λειτουργία.

Δεν κρίνεται σκόπιμο να επιμείνει ιδιαίτερα ο διδάσκων στη σχέση εξάρτησης και εγκλισης απόδοσης. Το αντικείμενο αυτό καλύπτεται διεξοδικά στην Α' Λυκείου.

Ιδιαίτερη σημασία έχει, ωστόσο, να επιτευχθεί η διασύνδεση α.ε. και ν.ε. ως προς τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων και να τονιστούν έως έναν βαθμό οι διαφορές, π.χ. η απουσία των βουλευτικών προτάσεων στην α.ε. (θα ήταν ενδιαφέρον να κατευθυνθούν ώστε να τη δικαιολογήσουν οι ίδιοι οι μαθητές αναφερόμενοι στον ρόλο του απαρεμφάτου). Επίσης, σύντομη αναφορά μπορεί να γίνει στο ότι οι μετοχές γενικά αναλύονται στις αντίστοιχες δευτερεύουσες προτάσεις.

Οι μαθητές έχουν διδαχτεί τις δευτερεύουσες προτάσεις στη ν.ε. και είναι ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν από μόνοι τους τη διαφορά στη συντακτική λειτουργία των επιρρηματικών και των ονοματικών. Σε αυτή την Ενότητα αναμένεται, μέσω των ασκήσεων, να εξοικειωθούν με την πλήρη συντακτική αναγνώριση των δευτερευουσών προτάσεων και την αντίστοιχη ορολογία.

Οι σύνδεσμοι θα έπρεπε να αποτελούν ήδη κτήμα των μαθητών από την προηγούμενη τάξη, οπότε ενδείκνυται να τεθεί σχετικό ερώτημα μέσα στην τάξη και να δοθεί ως εργασία η επανάληψή τους.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

1. *ἐν ᾗ ἄν ... ἰσχύωσιν*: αοριστολογικό· *ἄν τις ἔχοι*: δυνητικό.

2. α. δυνητικό, β. αοριστολογικό, γ. δυνητικό, δ. δυνητικό, ε. υποθετικό, δυνητικό, στ. αοριστολογικό.
3. α. (ὅτι...) ειδική, αντικ. του ρ. φημί, β. (μή...) ενδοιαστική, αντικ. του ρ. ἔδεισε, γ. (εἰ...) πλάγια ερωτηματική, αντικ. του ρ. ἐρωτᾶ, δ. (Ὅν ... φιλοῦσιν) αναφορική, υποκ. του ρ. ἀποθνήσκει.
4. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- α. ὅτι ... γένοιτο: δευτ. ονομ. ειδ. προτ. Εισάγεται με τον ειδ. σύνδ. ὅτι (αντικειμενικό, πραγματικό περιεχόμενο), εκφέρεται με ευκτική του πлагίου λόγου και λειτουργεί ως επεξήγηση στο ουδέτερο της δεικτ. αντων. ταῦτα.
- β. ὡς ... χρημάτων: αντικ. του ρ. λέγουσιν.
- γ. ὅτι ... Ἀθηναίων: αντικ. του ρ. λέγει.
- δ. ὡς ... πάσχει: υποκ. του απρόσ. ρ. ὁμολογείται.
- ε. ὅτι ... μωρός: αντικ. του ρ. γινώσκεις.
5. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- α. μή ... ἐκατέρωθεν: δευτ. ονομ. ενδοιαστική προτ. Εισάγεται με τον ενδοιαστικό σύνδ. μή (δηλώνεται φόβος μήπως συμβεί κάτι ανεπιθύμητο), εκφέρεται με ευκτική του πлагίου λόγου (έμμεση εξάρτηση μέσω της μετχ. φοβούμενος από το ρήμα ιστορικού χρόνου οὐκ ἤθελεν) και χρησιμεύει ως αντικείμενο της μετχ. φοβούμενος.
- β. μή ... τούτων: επεξήγηση στο τοῦτο.
- γ. μή ... κινδυνεύης: αντικ. του ρ. ὄρα.
- δ. μή ... δύναμιν: επεξήγηση στο τοῦτο.
- ε. μή ... ὄργην: αντικ. της μετχ. φοβούμενος.
6. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- α. εἰ τοῦτο ἀληθές ἐστιν ἢ μή: δευτ. ονομ. πλάγια ερωτηματική προτ. (διμελής). Εισάγεται με το ερωτηματικό εἰ (ολικής άγνοιας), εκφέρεται με οριστική (εκφράζει το πραγματικό) και χρησιμεύει ως αντικείμενο του ρ. οὐκ οἶδα, που είναι γνώσεως σημαντικό.
- β. εἰ ... στρατηγεῖν: υποκ. της απρόσ. έκφρ. δῆλόν ἐστι.
- γ. πόσον ... ἔχοι: αντικ. του ρ. ἠρώτα.
- δ. τίνα... εἶχετε: αντικ. του ρ. ἂν πυθοίμην.
- ε. ὅπως ἂν θηρῶσιν: αντικ. του ρ. ἐπιμελεῖται.
7. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- α. Ὅ μέλλεις ποιεῖν: δευτ. ονομ. αναφορική προτ. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία ὁ, εκφέρεται με οριστική (εκφράζει το πραγματικό) και χρησιμεύει ως αντικείμενο στο ρ. μή λέγε (σύντομη αναφορά στην αναφορική ἔλξη: τοῦτο ὁ...).
- β. Οἷς ... φίλους: προσδιοριστική στο αὐτῶν.
- γ. ὅς ... συνηκολούθει: προσδιοριστική στο Ξενοφῶν.
- δ. ὅστις ... βούλεται: υποκ. του ρ. ἐστίν.
- ε. Ὅστις ... ἔλθειν: υποκ. του ρ. ἀπαρνησάσθω.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις:
  - α. Οὔτοι ἔλεγον ὅτι φοβοῖντο μὴ πάθοιεν πολλὰ δεινά.
  - β. Δήλον ἐγένετο ἐκ τούτου ὅτι ἐγγύς που εἶεν οἱ τοῦ βασιλέως ἱππεῖς.
  - γ. Ὁ κατήγορος πειράται πείθειν ὑμᾶς ὡς ἐγὼ τοιαῦτα ἁμαρτήματα πεποίηκα.
  - δ. Κῦρος ἤρετο εἰ σωθεῖεν πάντες αὐτῶ.
  - ε. Οὔτος ἐδεδοίκει μὴ ἐν τῷ κρατῆρι φάρμακα μεμειγμένα εἶη.
  - στ. Κίνδυνός ἐστι μὴ ὑπὸ τῶν πολεμίων κυκλωθῶμεν.
  - ζ. Ὅρα οὖν μὴ ἀδίκως τοσοῦτον κακὸν πάθῃς.
  - η. Ράδιόν ἐστιν ὑμῖν ἐκ τῶν τοῦ κατηγόρου λόγων γνῶναι εἰ ἐγὼ ἐχθρὸς ὑμῶν εἰμι ἢ φίλος.
  - θ. Μωραίνει Κύριος ὃν βούλεται ἀπολέσαι.
  - ι. Ὑμεῖς γὰρ γινώσκετε ὅθεν ἥλιος ἀνίσχει καὶ ὅπου δύεται.
  - ια. Ἐνταῦθα μένοιεν ἂν ὅσοι ἂν ὑμῶν βούλωνται.
  - ιβ. Νῦν οὖν λέξω οὓς ὑμῶν πονηροὺς ἠγοῦμαι.
2. Να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος και τη συντακτική θέση τους:
  - α. Δεῖ τοίνυν ὑμᾶς κἀκεῖνο σκοπεῖν, ὅτι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων πολλάκις εἰσὶν ἐψηφισμένοι τοῖς νόμοις χρῆσθαι τοῖς ὑμετέροις.
  - β. Χρὴ τοίνυν σπουδάζειν ὅπως οἱ νόμοι βέλτιστοι δόξουσιν εἶναι.
  - γ. Βούλομαι τοίνυν ὑμῖν κἀκεῖνο διηγῆσασθαι, ὃ φασὶ ποτ' εἶπεῖν Σόλωνα κατηγοροῦντα νόμον τινὸς οὐκ ἐπιτηδεῖον θέντος.
  - δ. Λέγεται τοῖς δικασταῖς Σόλωνα εἶπεῖν, ὅτι νόμος ἐστὶν ἀπάσαις ταῖς πόλεσιν.
  - ε. Ἀληθές εἶναι μοι δοκεῖ, ὅτι τοὺς νόμους ἅπαντες ὑπειλήφασιν (= θεωροῦν, νομίζουν), ὅσοι σωφρονοῦσι, τρόπους τῆς πόλεως.
  - στ. Κεράμικα μὲν πολλοὺς τρέφων τὰ ἐπιτηδεῖα δύναται παρέχειν, σὺ δὲ πολλοὺς τρέφων δέδοικας μὴ δι' ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδεῖων ἅπαντες ἀπόλησθε (= αφανιστείτε, πεθάνετε);
3. Στις παρακάτω περιόδους να επισημάνετε τα μόρια ἂν και να αναγνωρίσετε το είδος τους. Στη συνέχεια να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις:
  - α. Ὡστε οὐ τοῦτο δέδοικα, μὴ οὐκ ἔχω ὃ,τι δῶ (= να δώσω, από το ρ. δίδωμι) ἐκάστῳ τῶν φίλων, ἂν εὖ γένηται, ἀλλὰ μὴ οὐκ ἔχω ἱκανοὺς οἷς δῶ.
  - β. Ἐπειδὴν τὰ τοιαῦτα κατηγορῶσιν, οἷς ἔνοχοι Λακεδαιμόνιοι μᾶλλον τυγχάνουσιν ὄντες, οὐκ ἀποροῦμεν.
  - γ. Ὡσπερ οἱ τάνθρώπεια μανθάνοντες ἠγοῦνται τοῦθ' ὅ,τι ἂν μάθωσιν ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις (= για το καλό το δικό τους και των άλλων) ποιήσιν, οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν ποιήσιν, ὅταν βούλωνται, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Adam, J., *Σωκράτης – Πλάτων. Εισαγωγή στη φιλοσοφική τους σκέψη*, μτφρ. Ε. Παπαδοπούλου, Ιάμβλιχος, Αθήνα, 1996.

- Brun, J.**, *Ο Σωκράτης*, μτφρ. Τ. Τεγόπουλος, Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 1965.
- Guthrie, W.**, *Ο Σωκράτης*, μτφρ. Τ. Νικολαΐδης, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1991.
- Δεσποτόπουλος, Κ.**, *Πολιτική φιλοσοφία του Πλάτωνα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1980.
- Emlyn-Jones, C.**, *Crito/Plato*, Bristol Classical Press, London, 1999.
- Field, G.**, *Ο Πλάτων και η εποχή του*, μτφρ. Α. Σακελλαρίου, Γρηγόρης, Αθήνα, 1972.
- Ζήσης, Θ.**, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1989.
- Hadot, P.**, *Σωκράτους εγκώμιον*, μτφρ. Α. Μιχαήλ, Εξάντας, Αθήνα, 2002.
- Θεοδωρακόπουλος, Ι.**, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Εστία, Αθήνα, 1990.
- Jaenniere, A.**, *Πλάτων. Η ζωή και το έργο του*, μτφρ. Σ. Βλοντάκης, Παπαδήμας, Αθήνα, 1995.
- Καλογεράς, Β.Α.**, *Ανάλυση Φαίδωνος και Κρίτωνος: Διαλογική, διαλεκτική, ηθική, φιλοσοφική, αισθητική, ανθρωπιστικών αξιών, συνθέσεως, κ.λ.π., από διδακτική άποψη*, Γρηγόρης, Αθήνα, 1959.
- Καρασμάνης, Β.**, *Σωκράτης: ο σοφός που δε γνώριζε τίποτε*, Νέα Σύνορα, Αθήνα, 2002.
- Μιχαηλίδης, Κ.**, *Πλάτων. Λόγος και Μύθος, Εισαγωγή στην πλατωνική φιλοσοφία*, Παπαδήμας, Αθήνα, 1998.
- Παπαρίζος, Ι.**, *Ο Σωκράτης στην Απολογία και τον Κρίτωνα*, Κωνσταντινίδης, Θεσσαλονίκη, 1983.
- Παππά, Ε.**, *Ο Πλάτωνας στην εποχή μας*, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα, 1997.
- Taylor, A.**, *Πλάτων, ο άνθρωπος και το έργο του*, μτφρ. Ι. Αρζόγλου, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1990.
- Vlastos, G.**, *Πλατωνικές μελέτες*, μτφρ. Ι. Αρζόγλου, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1994.
- Weiss, R.**, *Socrates Dissatisfied: an Analysis of Plato's Crito*, Oxford University Press, N.Y./Oxford, 1998.
- White, J.B.**, "Plato's *Crito*: the Authority of Law and Philosophy", *The Greeks and Us: Essays in Honour of Arthur W. H. Adkins*, Loudon, R.B. -Schollmeier, P. (επιμ.), University of Chicago Press, Chicago, 1996, σσ. 97-144.
- Woozley, A.D.**, *Law and Obedience: the Argument of Plato's Crito*, Duckworth, London, 1979.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζει το CD-ROM **Πλάτων εν Κερατεινίω: Προσεγγίσεις στον Πλάτωνα**, 1ο Λύκειο Κερατεινίου, περιοδικό «Νέμεσις» (1999).

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Α. Κείμενο

(Ψευδο) Αισχίνης, *Ἐπιστολαί* 3.1-3

Ἔκδοση: Fr. Blass – U. Schindel, (εκδ. Teubner) 1978

Συμπληρωματικό υλικό για τον συγγραφέα και το έργο του

Ο Αισχίνης ήταν Αθηναίος ρήτορας. Οι φιλόλογοι δε συμφωνούν σχετικά με τη χρονολογία της γέννησής του· κάποιοι την τοποθετούν γύρω στο 389 π.Χ. και κάποιοι άλλοι στο 397 π.Χ. Καταγόταν από φτωχή οικογένεια και πιθανότατα δεν έλαβε ειδική εκπαίδευση στη ρητορική τέχνη. Εργάστηκε ως ηθοποιός, αλλά και ως μισθοφόρος. Πολέμησε ως οπλίτης στη Μαντίνεια το 362 π.Χ. Όταν επισκέφθηκε ως απεσταλμένος των Αθηναίων μαζί με τον Εύβουλο την Πελοπόννησο, προσχώρησε στο φιλομακεδονικό μέτωπο και στο συνέδριο των Αμφικτυόνων στους Δελφούς τάχθηκε υπέρ της στάσης του Φιλίππου στον Ιερό Πόλεμο.

Η φιλομακεδονική του στάση τον έφερε σε ρήξη με τον Δημοσθένη. Το 347/346 π.Χ. ήταν και οι δύο μέλη της Βουλής και ήρθαν πολλές φορές σε αντιπαράθεση. Η αρχή έγινε με την κατηγορία που διατυπώθηκε εκ μέρους του Δημοσθένη και του Τιμάρχου το 346/345 π.Χ. κατά του Αισχίνη για πλημμελή εκτέλεση καθηκόντων με αφορμή την αποστολή μιας πρεσβείας στον Φίλιππο. Ο Δημοσθένης ισχυρίστηκε ότι ο Αισχίνης δεν εκπροσώπησε επάξια τα συμφέροντα της πόλης του και ότι δωροδοκήθηκε. Ο Αισχίνης απάντησε στις κατηγορίες με τον λόγο *Κατά Τιμάρχου* υπερασπίζοντας τον εαυτό του και κατηγορώντας τον Τιμάρχο για τον έκλυτο βίο του. Ο Δημοσθένης επανήλθε στην κατηγορία και ακολούθησε ο λόγος του Αισχίνη *Περί παραπρεσβείας*. Η αντιπαράθεση με τον Δημοσθένη συνεχίστηκε με τον λόγο του Αισχίνη *Κατά Κτησιφώντος*, με τον οποίο κατηγορήσε τον Κτησιφώντα για το χρυσό στεφάνι που είχε προτείνει ο τελευταίος να απονεμηθεί τιμητικά στον Δημοσθένη. Ο Δημοσθένης απάντησε με τον λόγο *Περί τοῦ στεφάνου* και το θέμα δεν είχε ευχάριστη κατάληξη για τον Αισχίνη, ο οποίος αναγκάστηκε να φύγει στη Ρόδο, όπου και πέθανε γύρω στο 322 π.Χ. (κατ' άλλους γύρω στο 316/314 π.Χ.).

Σώζονται τρεις λόγοι του και δώδεκα επιστολές, οι οποίες δε θεωρούνται γνήσιες.

Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία αυτού του κειμένου αναμένεται οι μαθητές:

- να γνωρίσουν την έννοια του ρητορικού συλλογισμού και (παραγωγικός, επαγωγικός, αναλογικός)
- να συγκρίνουν το παρόν κείμενο με το προηγούμενο και με τα δύο του Ισοκράτη που έχουν προηγηθεί ως προς το ύφος και τα μέσα πειθούς,
- να συζητήσουν τον απώτερο σκοπό του συντάκτη του κειμένου,
- να εικάσουν την ανταπόκριση που θα είχε αυτή η επιστολή στους παραλήπτες της.

Ενδεικτικό σχέδιο οργάνωσης μαθήματος

Αφόρμηση

Οι μαθητές εισάγονται με συντομία στην έννοια του επιχειρήματος. Πότε χρησιμοποιείται, γιατί και από ποια βασικά χαρακτηριστικά πρέπει να διέπεται (πειστικότητα, ορθότητα). Υπενθυμίζουμε το προηγούμενο κείμενο και τον τρόπο με τον οποίο προσπάθησε να πείσει ο Σωκράτης τον συνομιλητή του.

Γίνεται αναφορά στη ρητορική και στην ανάπτυξη που είχε στην αρχαία Ελλάδα και δίνονται κάποια παραδείγματα.

Με **σύντομη εισαγωγή** δίνουμε ορισμένα στοιχεία: Ο Αισχίνης ήταν πολιτικός αντίπαλος του Δημοσθένη. Μετά την ήττα του σε μια δίκη εγκατέλειψε την Αθήνα και πήγε στη Μικρά Ασία και στη Ρόδο, από όπου, σύμφωνα τουλάχιστον με επιστολές που σώζονται με το όνομά του, αλλά δεν είναι δικές του, προσπάθησε να επιτύχει την επάνοδό του.

Παρουσίαση του νέου

Πρώτη ανάγνωση του κειμένου από τον διδάσκοντα με έμφαση στις φράσεις που αποτελούν τον συλλογισμό.

Δεύτερη ανάγνωση και μετάφραση με τη βοήθεια των μαθητών, που μπορούν να συμβουλευθούν τα Γλωσσικά σχόλια του κειμένου.

Ερωτήσεις κατανόησης

Οι μαθητές προσπαθούν με τη βοήθεια των Γλωσσικών σχολίων να απαντήσουν στις εξής ερωτήσεις (χρησιμοποιώντας κατά προτίμηση φράσεις του κειμένου):

- Τι κάνουν οι άλλοι εξόριστοι που δεν καταδέχεται να κάνει ο Αισχίνης;
- Θεωρεί ότι του αξίζει η εξορία;
- Σε τι ψυχική κατάσταση βρίσκεται;
- Γιατί δεν είναι αγανακτισμένος;

Διδακτικές επισημάνσεις

Ο φαινομενικά οξύμωρος –αλλά πολύ συνήθης σε τέτοιου είδους ρητορικές συνθέσεις– συλλογισμός του συντάκτη της επιστολής (*ἄχθομαι μὲν, ὥσπερ εἰκός ἐστιν, ἀγανακτῶ δὲ οὐδέν. / Ἄλλ' ἔγωγε καὶ λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι*) αποτελεί την αφετηρία του σχολιασμού του κειμένου. Ο ίδιος ο τίτλος του κειμένου μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του όρου. Οι μαθητές, ωστόσο, θα κληθούν να εκτιμήσουν την ανταπόκριση την οποία πιθανώς βρήκε αυτό το σχήμα λόγου. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αναφερθεί ότι αποτελεί συνήθη τακτική των ρητορικών λόγων, και μάλιστα των δικανικών, η οποία συνδέεται με το απαραίτητο για την προσέλκυση του ενδιαφέροντος του κοινού στοιχείο της έκπληξης και του μη αναμενόμενου.

- Προς σχολιασμό είναι και η σύνδεση των προτάσεων, που είναι ως επί το πλείστον υποτακτική, προσδίδοντας στον λόγο πυκνότητα και ρυθμό, χωρίς ωστόσο να δυσκολεύει την κατανόηση. Προφανώς ο ρήτορας θέλει να προκαλέσει συγκεκριμένη εντύπωση και είναι χαρακτηριστικό ότι η τελευταία πρόταση, που αποτελεί ουσιαστικά το συμπέρασμα του συλλογισμού του, είναι μια σύντομη κύρια, στην οποία δίνεται έμφαση με την πρόταξη του *λαμπρὸν* και την επεξήγηση που ακολουθεί (στο *αὐτό*).

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Απαντήσεις στις ερωτήσεις

2. Το επιχείρημα, με το οξύμωρο σχήμα που περιέχει, σίγουρα προκαλεί έκπληξη στους αποδέκτες του, δεν μπορεί όμως να θεωρηθεί ότι πείθει με τρόπο αδιάσειστο. Επικαλείται το συναίσθημα, γι' αυτό και εύκολα μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη λογική (γιατί εξορίστηκε, πόσο σοβαρό υπήρξε το αδίκημα για το οποίο καταδικάστηκε κτλ.).

4. Ο Κολοκοτρώνης αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση: φυλακίστηκε επί Όθωνος από τον αντιβασιλέα Άρμανσπεργκ, κατηγορούμενος για υποκίνηση εξεγέρσεων εναντίον των προκρίτων. Άλλα παραδείγματα: Δ. Υψηλάντης, Μακρυγιάννης.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Αφού ολοκληρώθηκε στα επιμέρους κεφάλαια η επανάληψη των βασικότερων σημείων του Ετυμολογικού, δίνονται γενικές επαναληπτικές ασκήσεις βασισμένες στον λεξιλογικό πλούτο του κειμένου.

Λεξιλογικές παρατηρήσεις

Η Ενότητα αυτή παρέχει υλικό για γλωσσική επεξεργασία του ρ. *φεύγω* στην α.ε. και τη ν.ε., καθώς το ρήμα παρουσιάζει πλήθος ομόρριζων λέξεων, απλών και σύνθετων (βλ. Πρόσθετες ασκήσεις παρακάτω).

Απαντήσεις στις ασκήσεις

1. *έπιχειρητέος, άναγραπτός, άναγραπτέος, παραδοτός, παραδοτέος.*
2. α. *πάθος, πάθημα, παθητός, πένθος.*
β. (επίθ.) *εὐπαθής, (ουσ.) εὐπάθεια, (επίθ.) συμπαθής, (ουσ.) συμπάθεια, (ρήμα) συμπαθέω, -ῶ, (επίθ.) πολυπαθής, (επίθ.) κακοπαθής, (ουσ.) κακοπάθεια, (ρήμα) κακοπαθέω, -ῶ.*
3. *λοιδορία, δέος, εὐτυχία, ἀληθής και λάθος, ἁμαρτία, πολίτευμα και πολιτικός, νόμισμα.*
4. *ενέργεια, κατάσταση: λοιδορία, εὐτυχία, ἁμαρτία // αποτέλεσμα ενέργειας: πολίτευμα, νόμισμα, λάθος, δέος.*

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Πώς διαφοροποιείται η σημασία του ρήματος «φεύγω» ανάλογα με την πρόθεση που χρησιμοποιείται ως *α'* συνθετικό στα ρήματα: *αποφεύγω, διαφεύγω, καταφεύγω, προσφεύγω*;

2. Να συνδυάσετε τις συνώνυμες λέξεις:

1. άφευκτος	α. στιγμιαίος
2. διαφεύγω	β. φυγαδεύω
3. φευγατίζω	γ. απομακρύνομαι
4. αποφεύγω	δ. ξεφεύγω
5. φευγαλέος	ε. αναπόφευκτος

[Απάντηση: 1-ε, 2-δ, 3-β, 4-γ, 5-α]

3. Να σχηματίσετε στη ν.ε. σύνθετες λέξεις με *α'* συνθετικό το πρόθημα *φυγο-*, που προέρχεται από το ρ. *φεύγω*.

[Απάντηση: φυγόπονος, φυγόμαχος, φυγόκεντρος, φυγόδικος, φυγόστρατος]

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Ο διδακτικός στόχος είναι να γνωρίσουν και να συστηματοποιήσουν οι μαθητές τα βασικά στοιχεία των αιτιολογικών, τελικών, συμπερασματικών και εναντιωματικών-παραχωρητικών προτάσεων: εισαγωγή, εκφορά και λειτουργία.

Κρίνεται σκόπιμο να μην επεκταθεί ο διδάσκων στον συσχετισμό εξάρτησης και έγκλισης εκφοράς, κάτι που θα απασχολήσει τους μαθητές στην Α' Λυκείου. Έχει ιδιαίτερη σημασία να εξοικειωθούν οι μαθητές με τη συντακτική λειτουργία των προτάσεων. Η μετάφραση των προτάσεων αυτών ενδείκνυται για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

3. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- ὅτι Κῦρος οὐ φαίνοιο*: δευτ. επιρρ. αιτιολογική πρόταση. Εισάγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο *ὅτι* (αντικειμενική αιτιολογία), εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου (εξάρτηση από ρήμα ιστορικού χρόνου) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. της αιτίας στο ρ. *ἔθαύμαζον*, που είναι ρήμα ψυχικού πάθους.
  - ὅτι ... πράγμασιν*: εκφέρεται με οριστική (δηλώνει το πραγματικό).
  - ὡς ... ἄνδρας*: εισάγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο *ὡς* (υποκειμενική αιτιολογία).
  - ἐπεὶ ... βελτίω*: εκφέρεται με δυνητική ευκτική (εξάρτηση από ρήμα αρκτικού χρόνου, δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).
4. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- ἵνα μὴ ... παρέλθῃ*: δευτ. επιρρ. τελική πρόταση. Εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο *ἵνα*, εκφέρεται με υποτακτική (σκοπός ενδεχόμενος) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. του σκοπού στο ρ. *μέλλωμεν*.
  - ἵνα αἰτήσῃε ναῦς*: εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου, γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου.
  - ἵνα μὴ ... περιέπεσες*: εκφέρεται με οριστική ιστορικού χρόνου (σκοπός που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε).
  - ἵνα μὴ ... λύσαιεν*: εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου, γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου.
5. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- ὥστε ... ὄρκους*: δευτ. επιρρ. συμπερασματική πρότ. Εισάγεται με τον συμπερασματικό σύνδεσμο *ὥστε*, εκφέρεται με απαρέμφατο (εκφράζει αποτέλεσμα δυνατό ή ενδεχόμενο) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. του αποτελέσματος στη μτχ. *προτιμῶν*.
  - ὥστε ... δίκην*: εκφέρεται με απαρέμφατο (εκφράζει επιδιωκόμενο σκοπό) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. του αποτελέσματος στο ρ. *ἐποίησαν*.
  - ὥστε ... εἶναι*: εκφέρεται με δυνητική οριστική (εκφράζει περιεχόμενο δυνατό στο παρελθόν).

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

- δ. ὥστε ... *μισήσαιτε*: εκφέρεται με δυνητική ευκτική (εκφράζει περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).
6. Δίνεται ενδεικτικά ο πλήρης χαρακτηρισμός της πρώτης πρότασης:
- α. *εἰ καί ... λέγειν*: δευτ. επιρρ. εναντιωματική προτ. Εισάγεται με τον εναντιωματικό σύνδεσμο *εἰ καί*, εκφέρεται με οριστική (πραγματικό περιεχόμενο) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. της εναντίωσης στο ρ. *εἰρήσεται*.
- β. *Εἰ καὶ χρημάτων εὐποροῦμεν*: εκφέρεται με οριστική (πραγματικό περιεχόμενο) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. της εναντίωσης στο ρ. *εὐτυχοῦμεν*.
- γ. *Ἐὰν καὶ μὴ βούλωνται*: εκφέρεται με υποτακτική (περιεχόμενο προσδοκώμενο).
- δ. *κἄν τι μὴ γελοῖον ᾗ*: δευτ. επιρρ. παραχωρητική. Εισάγεται με τον εναντιωματικό σύνδεσμο *κἄν*, εκφέρεται με υποτακτική (περιεχόμενο αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρόν και στο μέλλον) και χρησιμεύει ως επιρρ. προσδ. της εναντίωσης στο ρ. *γελαῖ*.
- ε. *Οὐδ' εἴ ... ποιεῖν*: εκφέρεται με οριστική (πραγματικό περιεχόμενο).
- στ. *Οὐδ' εἰ ... εἵητε*: εκφέρεται με ευκτική (απλή σκέψη του λέγοντος).

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις:
- α. Ἄθηναῖοι ἐνόμιζον λελύσθαι τὰς σπονδάς, ἐπειδὴ εἰς χεῖρας ἦλθον.
- β. Μὴ σπεῦδε πλουτεῖν, ἵνα μὴ ταχὺ πένης γένη.
- γ. Ἐκκλησίαν τούτου ἔνεκα συνάγω, ὅπως ὑπομνήσω καὶ μέμψωμαι.
- δ. Λείπουνσι τὸν λόφον οἱ ἱππεῖς, ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα ἐχώρουν οἱ Ἕλληνες.
- ε. Πολλὴν κραυγὴν ἐποίουν, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν.
- στ. Ξενοφῶν καὶ Χειρίσοφος διεπράξαντο, ὥστε λαβεῖν τοὺς νεκροὺς.
- ζ. Ὁ καθαρίζειν μαθῶν καθαριστὴς ἐστὶ, καὶ ἂν μὴ καθαρίζῃ.
2. Να αναγνωρίσετε το είδος και να βρείτε τη συντακτική λειτουργία των δευτερευουσών επιρρηματικών προτάσεων:
- α. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τολμῶσι τῶν οὐ προσηκόντων ἀμφισβητεῖν καὶ ψευδεῖς παρασκευάζονται λόγους, βούλομαι βραχέα καὶ περὶ τούτων αὐτῶν εἰπεῖν.
- β. Ἐπειδὴ δέ, ὃ ἄνδρες, οὐ ποιεῖ Δικαιογένης ἃ ὠμολόγησε, δικαζόμεθα Λεωχάροι ἐγγυητῇ γενομένῳ Δικαιογένους.
- γ. Ἐπεὶ δ' ἐτελεύτησε Φιλοκτῆμων, οὕτω διετέθη ἡ οὐσία (= η περιουσία) ὥστε τῶν ἀρχαίων μηδὲ τὰ ἡμίσεα εἶναι λοιπὰ καὶ τὰς προσόδους ἀπάσας ἠφανίσθαι.
- δ. Ἡ δὲ τῶν λόγων πειθῶ, κἄν μετρίως ῥηθῇ, δόξαν ἤνεγκε καὶ χάριν προσποιεῖ.
- ε. Εἰς τοῦτο ἦλθον τόλμης ὥστ' ἐκείνου κειμένου ἔνδον τοὺς μὲν οἰκέτας ἐφύλαττον, ὅπως μηδεὶς ἐξαγγείλειε μήτε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ μήτε τῶν οἰκείων μηδενί.
- στ. Εἰ καὶ μηδέν μοι τούτων ὑπῆρχεν, ἀλλὰ φανλότατος ἦν τῶν πολιτῶν, δικαίως ἂν διὰ τὰς εὐεργεσίας τὰς εἰς ἐκεῖνον τῶν μεγίστων ἠξιώθην.
- ζ. Προσεχώρησαν δὲ καὶ Μεγαρήs Ἀθηναίοις ἐς ξυμμαχίαν, ὅτι αὐτοὺς Κορίνθιοι περὶ γῆς ὄρων πολέμῳ κατεῖχον.
- η. Εὐρήσεις γὰρ με πυνθανόμενον παρ' αὐτοῦ, ἵνα μαθῶν τι ὠφελῆθῶ.

3. Στις παρακάτω φράσεις να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονομαστικές και επιρρηματικές προτάσεις:
- α. Ἔτι δ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸν ἐκόλυεν, ἀλλὰ καὶ ἐξῆν καὶ ἐβούλετο συκοφαντεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἐπ' Εὐθύνοιν ἦλθε, ῥάδιόν ἐστι γινῶναι.
- β. Εἰ δὲ μηδὲν τούτων κατέλιπεν, ἃ δ' ἦν αὐτῷ ὑπόλοιπα, ἐπειδὴ τῷ ὀρφανῷ τὸ ἀργύριον ἀπέδωκεν, οὗτος ἔλαβε ζῶντος ἐκείνου ἔτι, πῶς οὐ περιφανῶς ἐξελέγχεται ἀναιδῆς ὢν;
- γ. Ὁ μὲν γὰρ πλοῦτος καὶ τὸ τάχος καὶ ἡ ἰσχὺς καὶ ὅσ' ἄλλα τούτοις ὅμοια, αὐτάρχεις ἔχει τὰς ὀνήσεις τοῖς κεκτημένοις (= ωφελούν από μόνα τους ὅσους τα κατέχουν), καὶ κρατοῦσιν ἐν αὐτοῖς, κἂν μηδεὶς τῶν ἄλλων βούληται.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Harris, E.M., *Aeschines and Athenian Politics*, Oxford / N.Y., 1995.

Kindstrand, J.F., *The Stylistic Evaluation of Aeschines in Antiquity*, Uppsala Universitet, Uppsala, 1982.

Worthington, I. (επιμ.), *Persuasion: Greek rhetoric in Action*, Routledge, London / N.Y., 1994.

ΕΝΟΤΗΤΑ 11**Α. Κείμενο****Ξενοφών, Έλληνικά 4.1.32-33****Έκδοση:** E.C. Marchant, (OCT) 1900-1920**Συμπληρωματικό υλικό για τον συγγραφέα και το έργο του**

Για τον Ξενοφώντα βλ. και Ενότητα 3.

Συμπληρωματικά σχόλια για το κείμενο της Ενότητας

Χαρακτηριστικό ιστορικό έργο του Ξενοφώντα είναι τα Έλληνικά. Στα επτά βιβλία τους ο Ξενοφών φιλοδόξησε να συνεχίσει το έργο του Θουκυδίδη μετά το 411 π.Χ. φθάνοντας έως τη μάχη της Μαντίνειας το 362 π.Χ. Στο έργο υπάρχουν δύο ευδιάκριτα μέρη και αυτό σχετίζεται, βέβαια, με την προβληματική που έχει αναπτυχθεί σχετικά με τον τρόπο συγγραφής, αφού το έργο δεν παρουσιάζεται ενιαίο. Το πρώτο μέρος, στο οποίο ο Ξενοφών μένει πιστός στο θουκυδίδειο πρότυπο, καλύπτει την περίοδο μέχρι και το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, κάνοντας αναφορά στους Τριάκοντα τυράννους και στην αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα. Το δεύτερο μέρος δεν προσιδιάζει στο ύφος του πρώτου, καθώς παραλείπονται σημαντικά γεγονότα (μάχη της Κνίδου, σύναψη Β' Αθηναϊκής Συμμαχίας, ίδρυση Μεγαλόπολης κ.ά.), παραμελείται η συστηματική χρονολόγηση και η αντικειμενικότητα περιορίζεται. Η Σπάρτη φαίνεται να βρίσκεται στο επίκεντρο της αφήγησης περισσότερο από κάθε άλλη πόλη και είναι έκδηλος ο θαυμασμός που τρέφει ο Ξενοφών για τον Αγησίλαο, τον βασιλιά της Σπάρτης (θαυμασμός που φτάνει στο αποκορύφωμά του στο έργο του Άγησίλαος).

Διδακτικοί στόχοι**Με τη διδασκαλία αυτού του κειμένου αναμένεται οι μαθητές:**

- να εντοπίσουν τις μεθόδους πειθούς και κυρίως την επίκληση στο συναίσθημα,
- να αξιολογήσουν την πειστικότητα του λόγου,
- να συζητήσουν για την έννοια της φιλίας και της συμμαχίας μεταξύ των χωρών και να αναφέρουν σύγχρονα παραδείγματα,
- να αναλύσουν την έννοια της ευγνωμοσύνης του ευεργετούμενου προς τον ευεργέτη του.

Οδηγίες διδασκαλίας – διδακτικές επισημάνσεις

- Στην Ενότητα 7 της Β' Γυμνασίου οι μαθητές έχουν ήδη έρθει σε επαφή με την προσωπικότητα του Αγησίλαου (κείμενο «Ένας στοργικός ηγέτης», Ξενοφών, Άγησίλαος 7.1-3), προς τον οποίο απευθύνεται ο παρών λόγος. Μπορούν, λοιπόν, να αναφέρουν στοιχεία του χαρακτήρα του που ενδεχομένως θα τον ωθούσαν να δείξει ευαισθησία προς την κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει ο Φαρνάβαζος. Οι μαθητές θα μπορούσαν να απαντήσουν στην εξής ερώτηση: «Πιστεύετε ότι ο Φαρνάβαζος γνώριζε τον χαρακτήρα του Αγησίλαου και έ-

κανε συγκεκριμένες επιλογές στο ύφος του λόγου του;».

- Προτείνονται οι παρακάτω **ερωτήσεις κατανόησης**:
- Στη διάρκεια ποιου πολέμου ήταν σύμμαχος των Σπαρτιατών ο Φαρνάβαζος;
- Πώς συνέβαλε στην ενίσχυση της σπαρτιατικής δύναμης κατά το παρελθόν;
- Ποιον κατηγορεί για διπροσωπία;
- Πώς ζει πια ο Φαρνάβαζος και με τι παρομοιάζει τον εαυτό του;
- Πώς περιγράφει τη χώρα του;
- Ποιο είναι το πιο σημαντικό επιχείρημα του Φαρνάβαζου;

Ιδιαίτερη σημασία έχει η επισήμανση στοιχείων όπως η προσφώνηση, η χρήση του α' προσώπου, η αξιοποίηση λέξεων συναισθηματικά φορτισμένων («τὰ μὲν κατακεκομμένα, τὰ δὲ κατακεκαυμένα»), τα σχήματα λόγου (η παρομοίωση «ὡσπερ τὰ θηρία»). Είναι ευκαιρία, ακόμη, να γίνει μια πρώτη επαφή με τις μεθόδους πειθούς και να αναφερθεί η επίκληση στο συναίσθημα, που κατ' εξοχήν επικρατεί στο κείμενο, όπως και η επίθεση στο ήθος του Τισσαφέρνη, που λειτουργεί θετικά για τον Φαρνάβαζο.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις

3. Η άποψη του Περικλή δε βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση, οπωσδήποτε όμως οι Σπαρτιάτες φαίνεται, σύμφωνα με το κείμενο, να έχουν ξεχάσει το καλό που τους έκανε ο Φαρνάβαζος. Το συγκεκριμένο απόσπασμα θα χρησιμεύσει περισσότερο για συζήτηση σχετικά με την έννοια της ευγνωμοσύνης και της ανταπόδοσης της χάρις.

Πρόσθετη ερώτηση – Θέμα για συζήτηση

Να αναζητήσετε στο κείμενο τα αντιθετικά ζεύγη στα οποία ο ομιλητής στηρίζει την επιχειρηματολογία του.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Όπως και στην προηγούμενη Ενότητα, έτσι και σε αυτή δίνονται **επαναληπτικές ασκήσεις** σε όλη την ύλη του Ετυμολογικού.

Λεξιλογικές παρατηρήσεις

Για τις λεξιλογικές προσεγγίσεις της Ενότητας 11 πλούσιο υλικό προσφέρει το ρήμα *ἔχω* με το πλήθος των ομόρριζων λέξεων. Άσκηση σχετική με σύνθετα ομόρριζα του ρήματος υπάρχει στο Βιβλίο του Μαθητή στην Ενότητα 9. Στο κεφάλαιο αυτό δίνονται επιπλέον ασκήσεις και προτάσεις για αξιοποίηση του ρήματος και μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως αφορμή για να ξαναθυμηθούν οι μαθητές την ενασχόλησή τους με το ρήμα στη Γ9.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

2. κατακεκαυμένα // συλλέξομαι // γῆ // γινώσκω // ἐστίν // παρόντες // λίπτε, κατέλιπεν // ἔχω, παρέχων, ἔχοιτ(ε) // ὄρω // ἐπισταμένων // εἰπόντος.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

3. *ἵπποκόμος, ἵππῆλατος, ἵπποδρομία, πατροπαράδοτος, πατρονόμος, πατροκτόνος, πατρωνύμιος, φιλοσοφέω, -ῶ, φιλότεκνος, φιλότεχνος, φιλότιμος, φιλόφρων.*
4. α. *ὁ θηρευτής, ἡ θήρευσις, τὸ θήραμα, τὸ θήρευμα, τὸ θηρίον.*
β. ρηματικά: *θηρατέος, θηρατικός, επίθετα ἀπὸ ονόματα: θηρευτικός, θήρειος.*

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Νὰ βρεῖτε ὅσο το δυνατόν περισσότερες α.ε. ἀπλές ομόρριζες τοῦ ρ. ἔχω λέξεις καὶ νὰ τις κατατάξετε στὴν κατηγορία στὴν ὁποία ἀνήκουν ἀνάλογα με αὐτὸ που δηλώνουν.
[Ἀπάντηση: *ἔξις, σχέσις, σχῆμα, σχολή, σχεδόν, σχέδιος, σχέτλιος, ἐχυρός, ὄχυρος, ὄχημα κτλ.*]
2. Νὰ γράψετε δέκα ν.ε. σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας τὸ ρῆμα ἔχω (θ. *ἐχ-, ὄχ-, σχ-*) ὡς β' συνθετικό.
[Ἀπάντηση: *προσέχω, υπερέχω, περιοχή, ἐχέγγυος, προσεχής, ἀσυνεχής, ἐφεξῆς, καθεξῆς, μέτοχος, ἠνίοχος, κάτοχος, πολιοῦχος, κληρούχος]*

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Ο διδακτικός στόχος είναι η ολοκλήρωση της διδασκαλίας των δευτερευουσών προτάσεων με τις υποθετικές, χρονικές και επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις.

Κρίνεται σκόπιμο νὰ μὴν επεκταθεῖ ὁ διδάσκων στὸν συσχετισμὸ ἐξάρτησης καὶ ἐγκλίσης εκφοράς, κάτι που θὰ ἀπασχολήσει τοὺς μαθητὲς στὴν Α' Λυκείου.

Ἀπαντήσεις στὶς ἀσκήσεις

1. *ὄτε ... ἐπολεμεῖτε: χρονική, ὡς οὐδέ ... χώρα: συμπερασματική, εἰ μὴ τι συλλέξομαι: υποθετική, ὧν ἂν ὑμεῖς λίπητε: αναφορικοῦ υποθετική, ὥσπερ τὰ θηρία (συλλέγονται): αναφορική παραβολική, εἰ ἐγὼ μὴ γινώσκω: υποθετική.*
2. α. *ἕως ἄγγελος ἔλθου: χρονική*
β. *Εἰ μὴ ὑμεῖς ἤλθετε: υποθετική.*
γ. *οἷος μὴ βούλεσθαι οὐδένα ἀδικεῖν: αναφορική συμπερασματική.*
δ. *ὃς ἡμῖν οὐδὲν δίδωσ: αναφορική αιτιολογική.*
ε. *οἱ τοὺς πατέρας νόμους συγγράψουσι: αναφορική τελική.*
4. α. *Ἐπειδὴν ἔλθωσιν: προτερόχρονο.*
β. *Ὅτε ἀκούετε... ἔχοντας: σύγχρονο.*
γ. *ἕως ἂν... ἤκωσιν: υστερόχρονο.*
δ. *Ὅταν βρέχη τις ἔχη: σύγχρονο.*
5. α. *ὃν ἂν μὴ γινώσκωσιν: αναφορική υποθετική.*
β. *ὃστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρεῖται: αναφορική συμπερασματική.*
γ. *οἱ με θεραπεύουσιν: αναφορική τελική.*
δ. *οἱ ἀμελοῦντες... ἐπιμέλονται: αναφορική αιτιολογική.*

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις:
  - α. *Εἰ ἀναγκαῖον εἶη ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἐλοίμην ἂν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι.*
  - β. *Ἐὰν ζητῆς καλῶς, εὐρήσεις.*
  - γ. *Σωκράτης οὐκ ἔπινεν, εἰ μὴ διψῶη.*
  - δ. *Εἰ θνητὸς εἶ, θνητὰ καὶ φρόνει.*
  - ε. *Εἰ ἐκέλευον συμπλεῖν, ἐλύοντο ἂν αἱ σπονδαί.*
  - στ. *Ἐπειδὴν ἅπαντα ἀκούσητε, κρίνατε.*
  - ζ. *Κῦρος ἐθήρηνεν, ὅποτε βούλοιο γυμνάσαι ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἵππους.*
  - η. *Ἐπεὶ Δερκυλίδας εἰσῆλθεν, ἐπορεύετο πρὸς τὴν ἀκρόπολιν.*
2. Να αναγνωρίσετε το εἶδος και τη συντακτική θέση των δευτερευουσών χρονικών, υποθετικών και αναφορικών επιρρηματικών προτάσεων:
  - α. *Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, Χειρίσοφος θυσάμενος ἤγε κατὰ τὴν ὁδόν.*
  - β. *Ὡς δ' ἀνέβησαν, εἰς κόμας πολλῶν καὶ ἀγαθῶν γεμούσας ἤλθον.*
  - γ. *Ἔως ἂν τοίνυν, ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, ἐκεῖσε πορεύωμαι, δίδου δὴ τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια.*
  - δ. *Ἀντὶ πολλῶν ἂν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, χρημάτων ὑμεῖς ἔλθετε, εἰ φανερόν γένοιτο τὸ μέλλον συνοίσειν τῇ πόλει.*
  - ε. *Ἄρχε σαυτοῦ μηδὲν ἤττον ἢ τῶν ἄλλων, καὶ τοῦθ' ἡγοῦ βασιλικώτατον, ἂν μηδεμιᾶ δουλεύης τῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ κρατῆς τῶν ἐπιθυμιῶν μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν.*
  - στ. *Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγάσασαιτο τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῆς ἀρετῆς, οἳ καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν ὑπέμειναν εἰς τὰς τριήρεις ἐμβάντες.*
  - ζ. *Οὐ γὰρ ἐξήτουν οἱ τότε Ἀθηναῖοι οὔτε ῥήτορ' οὔτε στρατηγόν δι' ὅτου δουλεύουσιν εὐτυχῶς.*
  - η. *Οὐδεὶς γὰρ ὑμῶν οὕτως ἐστί νέος οὐδ' ἐπιλήσιμων, ὅστις οὐκ οἶδε τὰς ἐκείνων εὐεργεσίας.*
3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις:
  - α. *Ὅταν μὲν Φίλιππος παρασκευάζεται, ἀμελήσαντες τοῦ ποιεῖν ταῦτο καὶ ἀντιπαρασκευάζεσθαι ῥαθυμεῖτε, καὶ ἂν τι λέγη τις, ἐκβάλλετε, ἐπειδὴν δὲ πολιορκούμενόν τι πύθησθε, ἀκροᾶσθε καὶ παρασκευάζεσθε.*
  - β. *Οὐκ ἂν οὖν θαυμάζοιμεν εἰ οἱ πολέμιοι ἡμῖν ἀπιούσιν ἐπακολουθοῖεν, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύνες τοὺς μὲν παριόντας διώκουσιν τε καὶ δάκνουσιν, ἦν δύνωνται, τοὺς δὲ διώκοντας φεύγουσιν.*
4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές και επιρρηματικές προτάσεις:
  - α. *Εἰ γὰρ, ὄθ' ἤκομεν Εὐβοεῦσιν βεβοηθηκότες καὶ παρῆσαν Ἀμφιπολιτῶν Ἰέραξ καὶ Στρατοκλῆς ἐπὶ τουτὶ τὸ βῆμα, κελεύοντες ἡμᾶς παραλαμβάνειν τὴν πόλιν, τὴν αὐτὴν παρερχόμεθ' ἡμεῖς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν προθυμίαν ἦνπερ ὑπὲρ τῆς Εὐβοέων σωτηρίας, εἶχετ' ἂν Ἀμφίπολιν τότε.*
  - β. *Καὶ πάλιν ἠνίκα Πύδνα, Ποτεΐδαια, τᾶλλα, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστα λέγων διατρίβω, πο-*

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

λιορχούμεν' ἀπηγγέλλετο, εἰ τότε τούτων προθύμως ἐβοηθήσαμεν, πολὺ ταπεινότερον ἄν ἐχρώμεθα τῷ Φιλίππῳ. Νῦν δὲ τὰ μέλλοντα νομίζοντες σχήσειν καλῶς, ηὔξησαμεν, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Φίλιππον ἡμεῖς καὶ κατεστήσαμεν τηλικούτον ἡλικίος οὐδεὶς πω βασιλεὺς γέγονεν Μακεδονίας.

Δημοσθένης, Α' Ὀλυνθιακός 8.4-9.9 (διασκευή)

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Βλ. Ενότητα 3.

ΕΝΟΤΗΤΑ 12

Α. Κείμενο

Πρωτότυπο κείμενο

ΑΡΗΣ: Ἦκουσας, ὦ Ἐρμῆ, οἷα ἠπέιλησεν ἡμῖν ὁ Ζεὺς, ὡς ὑπεροπτικά και ὡς ἀπίθανα; Ἦν ἐθελήσω, φησίν, ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σειρὰν καθήσω, ὑμεῖς δὲ ἀποκρεμασθέντες κατασπᾶν βιάσεσθέ με, ἀλλὰ μάτην πονήσετε· οὐ γὰρ δὴ καθελκύσετε· εἰ δὲ ἐγὼ θελήσαιμι ἀνελκύναι, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ και τὴν γῆν ἅμα και τὴν θάλασσαν συνανασπάσας μετεωριῶ και τᾶλλα ὄσα και σὺ ἀκήκοας. Ἐγὼ δὲ ὅτι μὲν καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων και ἰσχυρότερός ἐστιν οὐκ ἂν ἀρνηθεῖην, ὁμοῦ δὲ τῶν τοσούτων ὑπερφέρειν, ὡς μὴ καταβαρῆσειν αὐτόν, ἦν και τὴν γῆν και τὴν θάλασσαν προσλάβωμεν, οὐκ ἂν πεισθεῖην.

ΕΡΜΗΣ: Εὐφήμει, ὦ Ἄρες· οὐ γὰρ ἀσφαλές λέγειν τὰ τοιαῦτα, μὴ και τι κακὸν ἀπολαύσωμεν τῆς φλυαρίας.

ΑΡΗΣ: Οἶει γὰρ με πρὸς πάντας ἂν ταῦτα εἶπειν, οὐχὶ δὲ πρὸς μόνον σέ, ὃν ἐχεμυθήσειν ἠπιστάμην; Ὁ γοῦν μάλιστα γελοῖον ἔδοξέ μοι ἀκούοντι μεταξὺ τῆς ἀπειλῆς, οὐκ ἂν δυναίμην σιωπῆσαι πρὸς σέ· μέμνημαι γὰρ οὐ πρὸ πολλοῦ, ὅποτε ὁ Ποσειδῶν και ἡ Ἥρα και ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναστάντες ἐπεβούλευον ξυνδῆσαι λαβόντες αὐτόν, ὡς παντοῖος ἦν δεδιώς, και ταῦτα τρεῖς ὄντας, και εἰ μὴ γε ἡ Θέτις κατελεήσασα ἐκάλεσεν αὐτῷ σύμμαχον Βοιάρων ἐκατόγχευρα ὄντα, κᾶν ἐδέδετο αὐτῷ κεραινῶ και βροντῆ. Ταῦτα λογιζομένῳ ἐπήει μοι γελᾶν ἐπὶ τῇ καλλιρρημοσύνῃ αὐτοῦ.

ΕΡΜΗΣ: Σιώπα, φημί· οὐ γὰρ ἀσφαλές οὔτε σοὶ λέγειν οὔτ' ἐμοὶ ἀκούειν τὰ τοιαῦτα.

Λουκιανός, Θεῶν Διάλογοι 1

Ἔκδοση: M.D. Macleod, (OCT) 1972-1987

Συμπληρωματικό υλικό για τον συγγραφέα και το έργο του

Τις περισσότερες πληροφορίες για τον βίο του Λουκιανού τις αντλούμε μέσα από το ίδιο το έργο του. Γεννήθηκε γύρω στο 120 μ.Χ. στα Σαμόσατα της Κομμαγηνής. Ο ίδιος αναφέρει ότι ήταν Σύρος. Το σχετικό λήμμα στο λεξικό Σούδα παρέχει την πληροφορία ότι ο Λουκιανός εργάστηκε ως δικηγόρος στην Αντιόχεια της Συρίας και αργότερα στράφηκε ἐπὶ τὸ λογογραφεῖν. Ταξίδεψε σε πνευματικά κέντρα και παρακολούθησε μαθήματα ρητορικής. Καθώς ωριμάζε, αναζητούσε νέους τρόπους έκφρασης και αυτές οι αναζητήσεις αποτυπώνονται στο έργο του. Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελούν οι διάλογοί του, στους οποίους συνδύασε στοιχεία των πλατωνικών διαλόγων με τις μενίππειες σάτιρες, τους μίμους και τη Νέα Κομωδία. Ο Λουκιανός έζησε μακρό βίο, όπως διαφαίνεται μέσα από δικά του σχόλια σε έργα του. Δεν ξέρουμε πότε πέθανε, αλλά από το έργο του Ἀλέξανδρος συμπεραίνουμε ότι ζούσε μετά τον θάνατο του Μάρκου Αυρηλίου (180 μ.Χ.).

Το έργο του είναι ευρύ, ποικίλο και δύσκολο να ενταχθεί σε λογοτεχνικά είδη. Του αποδίδονται περίπου ογδόντα έργα, εκ των οποίων τα περισσότερα θεωρούνται γνήσια. Υπήρξε σοφιστής, ρήτορας και σατιρικός που αρεσκόταν στις φανταστικές αφηγήσεις και στη δια-

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

κωμώδηση της εποχής του. Υπάρχουν ποικίλες τάσεις στην αξιολόγηση του έργου του Λουκιανού. Ορισμένοι μελετητές είδαν τον Λουκιανό ως απλό μιμητή του Μενίππου, κυνικού φιλοσόφου του 3ου αι. π.Χ., ωστόσο η νεότερη έρευνα δίνει έμφαση στη σχέση του Λουκιανού με την εποχή του και στον τρόπο με τον οποίο την απεικόνισε, συχνά σατιρίζοντας και διακωμωδώντας την.

Συμπληρωματικά σχόλια για το κείμενο της Ενότητας

Χαρακτηριστικό έργο του Λουκιανού αποτελούν οι *Θεῶν Διάλογοι*. Πρόκειται για 25 σύντομους διαλόγους στους οποίους παρουσιάζονται οι θεοί του Ολύμπου να συζητούν μεταξύ τους (συνήθως δύο θεοί κάθε φορά), κυρίως για τους έρωτές τους, απομυθοποιημένοι, απογυμνωμένοι από τη θείκη διάσταση, με όλες τις ανθρώπινες αδυναμίες. Σε δέκα από αυτούς τους διαλόγους πρωταγωνιστεί ο Δίας.

Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία αυτού του αποσπάσματος αναμένεται οι μαθητές:

- να έρθουν σε επαφή με ένα διαφορετικό κείμενο του Λουκιανού, το οποίο συνδυάζει το διαλογικό στοιχείο με τον σκεπτικισμό απέναντι στους θεούς,
- να αντλήσουν στοιχεία για τον χαρακτήρα του Δία, κατά τον Λουκιανό, και να τα συγκρίνουν με την περιγραφή του πατέρα των θεών στα ομηρικά έπη, με σκοπό να διαπιστώσουν μόνοι τους την απομυθοποίηση των θεών που χαρακτηρίζει το έργο του Λουκιανού,
- να εντοπίσουν τα διαλογικά στοιχεία και τα στοιχεία που καθιστούν τον διάλογο ιδιαίτερα ζωντανό, όπως είναι η αναφορά της απειλής του Δία σε ευθύ λόγο.

Οδηγίες διδασκαλίας – διδακτικές επισημάνσεις

- Το κείμενο της Ενότητας είναι ένας σχεδόν ολόκληρος διάλογος μεταξύ Ερμή και Άρη, γι' αυτό και καταλαμβάνει λίγο μεγαλύτερη από τη συνήθη έκταση των κειμένων του εγχειριδίου. Στην *Όδύσσεια* ο Δίας εμπνέει σεβασμό και πολλές φορές φόβο και δεν αμφισβητείται από κανέναν, ενώ εδώ ο Λουκιανός, τουλάχιστον μέσα από τα λόγια του Άρη, παρουσιάζει τον Δία υπερόπτη και σε μια περίπτωση αδύναμο.

- Οι μαθητές μπορούν να ανακαλέσουν στη μνήμη τους σκηνές από τα ομηρικά έπη και επίθετα που αποδίδονται στον Δία, όπως τα έχουν διδαχτεί στην Α' και Β' Γυμνασίου. Ο στόχος είναι να προβληματιστούν για την ευκολία με την οποία ο Άρης μιλά υποτιμητικά για τον Δία, εντύπωση που μετριάζεται βέβαια από τους φόβους που εκφράζει ο Ερμής. Στη συνέχεια όμως ο Άρης επανέρχεται δριμύτερος με ύφος σχεδόν απαξιωτικό.

- Σκόπιμη θα ήταν η αναφορά στον όρο «σκεπτικισμός», που χαρακτηρίζει τον Λουκιανό και που στη ν.ε. σημαίνει (γενικά) «την τάση να αντιμετωπίζει κανείς ένα πρόσωπο ή μια κατάσταση με καχυποψία ή δυσπιστία, θέτοντας υπό αμφισβήτηση οτιδήποτε σχετικό με αυτά» (*Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Γ. Μπαμπινιώτη). Ενδιαφέρουσα συζήτηση θα μπορούσε να προκληθεί, αν ακουγόταν η άποψη ότι και οι σύγχρονοι νέοι, σε μεγάλο ποσο-

στό, αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό τη θρησκεία. Πού οφείλεται, άραγε, αυτό; Πρόκειται για συνειδητή και φιλοσοφημένη άποψη ή αντανακλά απλώς τη γενική αδιαφορία που τους χαρακτηρίζει για ό,τι συμβαίνει γύρω τους, ως αποτέλεσμα και της απογοήτευσής τους από τον «κόσμο των μεγάλων»;

Απαντήσεις στις ερωτήσεις

4. Τα στοιχεία από τα οποία φαίνεται η διάθεση άσκησης κριτικής από τον Λουκιανό είναι: α) ο τρόπος που παρουσιάζεται ο σεβασμός πατέρων των θεών και των ανθρώπων, και μάλιστα μέσα από τα λόγια άλλων θεών, β) η φαιδρή παρουσίαση της καυχησιολογίας του Δία και η ανάμνηση του παλαιότερου επεισοδίου που εμφανίζει έναν Δία που χρωστάει την κυριαρχία του σε άλλους και δεν είναι τόσο παντοδύναμος όσο ο ίδιος θα ήθελε, και γ) ο φόβος του Ερμή για ενδεχόμενες συνέπειες που θα έχει ο αρνητικός σχολιασμός του Δία, έστω και αν αυτός γίνεται μεταξύ δύο θεών και δεν παρίσταται κανείς άλλος.

5. Οι θεοί στον Όμηρο είναι σεβαστοί και παντοδύναμοι. Υπάρχουν, βέβαια, και εκεί σκηνές που προξενούν γέλιο (π.χ. Α 595-600, Ε 418-426, Ε 872-887, Φ 385 κ.ε.) και συγκρούσεις θεών, αλλά όλα εξελίσσονται ανώδυνα και χωρίς συνέπειες. Όταν χρειαστεί, οι θεοί δείχνουν τη δύναμή τους και το μεγάλο χάσμα που τους χωρίζει από τους θνητούς: αυτοί είναι οι αθάνατοι (βλ. Φ 461-467).

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Ο διδακτικός στόχος είναι να επαναλάβουν οι μαθητές τα βασικότερα σημεία της ύλης του ετυμολογικού της Α' και Β' Γυμνασίου.

Αφορμή αποτελεί το ίδιο το κείμενο σε μια αμφίδρομη διαδικασία οι μαθητές καλούνται να θυμηθούν όσο περισσότερα στοιχεία της διδασκαλίας μπορούν, καθώς είναι δεδομένο ότι η επανάληψη δεν είναι πλήρης.

Συνιστάται οι ασκήσεις του εγχειριδίου να λυθούν με τη συμμετοχή όλων των μαθητών μέσα στην τάξη, ώστε να καλυφθούν ενδεχόμενα κενά τους.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

2. θαλασσοκράτωρ, θαλασσοπόρος, κεραυνοβόλος, πολύκαρπος.

3. φορέυς: πρόσωπο που ενεργεί, φορά: ενέργεια, κατάσταση, φέρετρον: όργανο, μέσο, φόρος: ενέργεια, κατάσταση, κλησις: ενέργεια, κλητήρ: πρόσωπο που ενεργεί, κλητός: ρηματικό επίθετο.

4. καλέω, -ῶ: παράκλητος, επανίστημι: στάσις, στασιώδης, στατήρ, ύπεροπτικός: ὄψις, σιωπάω, -ῶ: σιωπή, ἀσφαλές: σφάλμα.

5. ενέργεια, κατάσταση: στάσις, όργανο, μέσο: στατήρ, αποτέλεσμα ενέργειας: σφάλμα, επίθετο που δηλώνει πλησμονή: στασιώδης.

6. ληπτέος: λαβόντες, ἀποστατέον: ἐπαναστάντες, πειστέον: πεισθείην, δετός: ξυνδῆσαι.

7. σιωπηλός, σιωπηρός, σιωπητέος, ἐλεήμων, ἐλεεινός.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Πρόσθετη άσκηση

Να δοθούν ν.ε. λέξεις ομόρριζες (παράγωγες και σύνθετες) των παρακάτω λέξεων του κειμένου: *ὑπερφέρειν, ἔδοξε, ἐκάλεσεν.*

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Ο διδακτικός στόχος είναι να επαναλάβουν οι μαθητές την ύλη της γραμματικής και της σύνταξης της Γ' Γυμνασίου.

Η επανάληψη κρίνεται σκόπιμο να γίνει μέσα από τις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου, αφού όμως έχει προηγηθεί η σταδιακή επανάληψη της ύλης από τις αντίστοιχες Ενότητες.

Απαντήσεις στις ασκήσεις

2. α. *γυναιξί, παισίν*, β. *τόν παιδα*, γ. *ναῦς*, δ. *χειρί*, ε. *ᾧ γύναι*.
4. 1-δ, 2-γ, 3-β, 4-στ, 5-ε, 6-α.
5. α. *ἀναγκασθῶσι, βούλωνται, πολεμοῦσι*, β. *αἰτιῶνται, ἀποφανῶ*, γ. *μισεῖ, ἐλεγχθῆ*, δ. *σκοπεῖσθαι*.
6. α. *ἐλέσθαι*, β. *γένηται*, γ. *εὔροι*, δ. *ἀγάγω*, ε. *λάβοις*.
7. 1-γ, 2-δ, 3-β, 4-α, 5-στ, 6-ζ, 7-ε.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να αναγνωριστούν συντακτικώς όλοι οι όροι των περιόδων:
  - α. *Οὐ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνομασμένων, οὐδὲ χεῖρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους.*
  - β. *Ἐπει καὶ τοὺς στύλους ἀνορθοῦν ἐπειρῶντο, οἰκονομεῖ τι πρὸς πίστιν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια.*
  - γ. *Λέγεται κύκλω τὸν τόπον ἐκεῖνον περιορῶνται τὸ πῦρ καὶ σωθῆναι τούτους μόνους.*
  - δ. *Τίς ἂν ἠθέλησεν ἀπειθεῖν ὁρᾶν τὸν βασιλέα πειθόμενον;*
  - ε. *Ἐστέρω χρόνω σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, μιᾶς ἡμέρας καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐπελθούσης, ἡ Ἄτλαντις νῆσος ἠφρανίσθη.*
2. Στις παρακάτω περιόδους:
  - i. να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους των ουσιαστικών *παῖς, χεῖρ* και *ναῦς*,
  - ii. να εντοπίσετε το είδος των δευτερευουσών προτάσεων:
    - α. *Δαρεῖος πεζῆ μὲν μέχρι Σκυθῶν τὴν ἀρχὴν ὠρίσατο, ναυσὶ δὲ τῆς τε θαλάττης ἐκράτει καὶ τῶν νήσων, ὥστε μηδὲ ἀξιούν ἀντίπαλον αὐτῷ μηδένα εἶναι.*
    - β. *Ἐγὼ οὔτε ποσὶν εἰμι ταχὺς οὔτε χερσὶν ἰσχυρός, γινώσκω τε ὅτι ἐξ ὧν ἂν ἐγὼ τῷ ἐμῷ σώματι ποιήσω, οὐ κριθείην οὔτε ἂν πρῶτος οὔτε ἂν δεύτερος.*
    - γ. *Τίς οὖν οὕτως δυστυχῆς ἐστὶν ὅστις ἑαυτόν, γονέας, παῖδας, πατρίδα εἵνεκα κέρδους βραχέος προέσθαι βουλήσεται;*
3. Να βρείτε το είδος των δευτερευουσών προτάσεων στις παρακάτω περιόδους:
  - α. *Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο σαφῶς ἐπίσταμαι ὅτι εἰ μὲν οἱ δυνατοὶ ἐρρωμένως ἀντιλήφονται τῶν*

- πραγμάτων, ἀγαθοῦ τινός μοι μετέσται· εἰ δ' οἱ μὲν κακοὶ μηδὲν ποιήσουσιν, οἱ δ' ἀγαθοὶ καὶ δυνατοὶ ἀθύμως ἔξουσι, δέδοικα μὴ ἄλλου τινός μᾶλλον ἢ τοῦ ἀγαθοῦ μεθέξω.
- β. Εἰ δέ τις ὑμῶν ἀθυμεῖ ὅτι ἡμῖν μὲν οὐκ εἰσὶν ἵππεῖς, τοῖς δὲ πολεμίοις πολλοὶ πάρεσιν, ἐνθυμήθητε ὅτι οἱ μύριοι ἵππεῖς οὐδὲν ἄλλο ἢ μύριοι εἰσὶν ἄνθρωποι· ὑπὸ μὲν γὰρ ἵππου ἐν μάχῃ οὐδεὶς πόποτε ἀπέθανεν, οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶν οἱ ποιοῦντες ὅ τι ἂν ἐν ταῖς μάχαις γίγηται.
- γ. Τοῦτο δὴ δεῖ λέγειν, ὅπως ἂν πορευοίμεθα τε ἀσφαλέστατα καὶ εἰ μάχεσθαι δέοι κράτιστα μαχοίμεθα. Πρῶτον μὲν τοίνυν δοκεῖ μοι κατακαῦσαι τὰς ἀμάξας ἅς ἔχομεν, ἵνα μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν στρατηγῇ, ἀλλὰ πορευόμεθα ὅπη ἂν τῇ στρατιᾷ συμφέρον.

Ενδεικτικὴ βιβλιογραφία

- Anderson, G.**, *Lucian: Theme and Variation in the Second Sophistic*, στο: Mnemosyne Suppl. 41, Brill, Lugduni Batavorum, 1976.
- Baldwin, B.**, *Studies in Lucian*, Hakkert, Toronto, 1973.
- Branham, R.B.**, *Unruly Eloquence: Lucian and the Comedy of Traditions*, Harvard University Press, Cambridge Mass., 1989.
- Hall, J.**, *Lucian's satire*, Arno Press, New York, 1981.
- Heath, M. – Marsh, D.**, “Lucian and the Latins: Humor and Humanism in the Early Renaissance”, *CR* 51, 2001, σσ. 210-211.
- Jones, C.P.**, *Culture and Society in Lucian*, Harvard University Press, Cambridge Mass., 1986.
- Παπαϊωάννου, Β.**, *Λουκιανός, ο μεγάλος σατιρικός της αρχαιότητας. Συμβολή στην παρουσίαση της εποχής του, του βίου και του έργου του*, Κωνσταντινίδης, Θεσσαλονίκη, 1976.
- Robinson, C.**, *Lucian and His Influence in Europe*, Duckworth, London, 1979.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ**Ενότητα 2****ΟΛΙΓΟΛΕΠΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ
ΕΠΙΘΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ****1. Να συμπληρωθεί ο πίνακας με τους τύπους των επιθέτων που λείπουν:**

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
κακόν	.....	.....
.....	.....	πλείστης
.....	ἐλάττων (αρσ.)	.....
.....	ἀμείνονας	.....
.....	.....	ἀληθέστατος

Μονάδες 10x1=10**2. Να αναγνωρίσετε τους υπογραμμισμένους επιρρηματικούς προσδιορισμούς στις παρακάτω φράσεις:**α. Οὔτοι ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων ἐκινδύνευσαν.β. Ὑμνοῦνται ὡς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν.γ. Θάπτονται δημοσίᾳ.δ. Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτοὺς μακαρίζω τοῦ θανάτου.ε. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς.**Μονάδες 5x2=10**

Ενότητα 5

ΟΛΙΓΟΛΕΠΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
ΣΤΑ ΣΥΝΗΡΗΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ

1. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους των ρημάτων *ἀφαιρῶ* και *τολμῶ* που ζητούνται:

	<i>ἀφαιρῶ</i>	<i>τολμῶ</i>
β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.		
γ' πληθ. παρσ. ε.φ.		
β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.		
γ' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.		
β' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.		
α' πληθ. ευκτ. ενεστ. μ.φ.		
β' πληθ. οριστ. ενεστ. μ.φ.		
γ' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.		

Μονάδες 16x1=16

2. Να συμπληρώσετε στη δεύτερη στήλη τη γραμματική αναγνώριση των ρηματικών τύπων της πρώτης στήλης:

<i>ποιεῖσθαι</i>	απαρ. ενεστ. _____ φωνής
<i>δημοκρατουμένης</i>	_____ εν. μτχ. ενεστ. _____ φωνής
<i>καταφρονεῖν</i>	απαρ. _____ φωνής
<i>ἀδικούσιν</i>	_____ οριστ. _____ φωνής του _____

Μονάδες 4x1=4

Ωριαίο Κριτήριο Αξιολόγησης στην Ενότητα 4

Κείμενο

Ἄρ' οὖν ἂν ἐξαρκέσειεν ἡμῖν, εἰ τὴν τε πόλιν ἀσφαλῶς οἰκοῖμεν καὶ τὰ περὶ τὸν βίον εὐπορότεροι γιγνοίμεθα καὶ τὰ τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν εὐδοκίμοιμεν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγοῦμαι τούτων ὑπαρξάντων τελέως τὴν πόλιν εὐδαιμονήσειν. Ὁ μὲν τοίνυν πόλεμος ἀπάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ἀπεστέρηκεν καὶ γὰρ πενεστέρους ἐποίησεν καὶ πολλοὺς κινδύνους ὑπομένειν ἠνάγκασεν καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαβέβληκεν καὶ πάντας τρόπους τεταλαιπώρηκεν ἡμᾶς. Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα, [...] μετὰ πολλῆς μὲν ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν, ἀπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς, [...] καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν πρὸς εὐπορίαν ἐπιδύσομεν, [...] ἀδεῶς γεωργοῦντες καὶ τὴν θάλατταν πλέοντες καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ἐπιχειροῦντες αἱ νῦν διὰ τὸν πόλεμον ἐκλελοίπασι. Ὀψόμεθα δὲ τὴν πόλιν διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν, μεστὴν δὲ γιγνομένην ἐμπόρων καὶ ξένων καὶ μετοίκων, ὧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν. Τὸ δὲ μέγιστον συμμάχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ βεβιασμένους, ἀλλὰ πεπεισμένους.

Ἰσοκράτης, Περὶ εἰρήνης 19-21

Ζητήματα

1. Από το κείμενο να μεταφραστεί το απόσπασμα: «Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα, ... ἀλλὰ πεπεισμένους».
2. ἠγοῦμαι, ἐξαρκέσειεν: να γραφούν το β' ενικό και το γ' πληθυντικό της οριστικής και ευκτικής στον χρόνο και στη φωνή που βρίσκονται.
3. Ἑλλησιν, πόλιν, πάντας: να γραφούν οι υπόλοιπες πλάγιες πτώσεις του άλλου αριθμού.
4. ἀσφαλῶς, ὑπομένειν, διὰ τὸν πόλεμον: να αναγνωριστούν συντακτικά.
5. λαμβάνουσαν, τῶν εἰρημένων: να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις μετοχές και να δικαιολογήσετε την πτώση με την οποία εκφέρονται.
6. ἀναγκάζω, βάλλω: να γραφούν δύο ομόρριζες λέξεις, της Αρχαίας ή της Νέας Ελληνικής, για καθένα από τα παραπάνω ρήματα.
7. λαμβάνω, ὄρω: Να συνθέσετε τα ρήματα με μία από τις προθέσεις ἐπί, κατά, διά. Κατόπιν να γράψετε μία πρόταση στη ν.ε. με ένα ουσιαστικό ομόρριζο του σύνθετου ρήματος που σχηματίσατε.
8. Σε ποιους τομείς της ζωής τονίζει ο ομιλητής ότι θα διαφανούν οι θετικές συνέπειες της ειρήνης;

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλίοσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλίοσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.